

OKO BESEDE 2017

OKO BESEDE 2017

Festivalska knjižica

Pripravili

Franci Just, Dragica Haramija, Vesna Radovanovič,
Marija Švajncer, Darka Tancer Kajnih

Uredil

Franci Just

Oblikovanje

FRANCFRANC

Izdalo in založilo

Društvo za humanistična vprašanja ARGO

Naklada

100 izvodov

Cena

bpl. (darilni izvodi)

Murska Sobota, 2017

.....
CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6.09-93(082)

SREČANJE slovenskih mladinskih pisateljev (22 ; 2017 ; Murska Sobota)

Oko besede 2017 : [festivalska knjižica] / XXII. srečanje slovenskih mladinskih pisateljev, Murska Sobota, 21., 22., 23. september ; [pripravili Franci Just ... [et al.] ; uredil Franci Just]. - Murska Sobota : Društvo za humanistična vprašanja ARGO, 2017

ISBN 978-961-93225-4-3

1. Gl. stv. nasl. 2. Just, Franci

291677440
.....

**OKO
BESEDE
22. SREČANJE
SLOVENSKIH
MLADINSKIH
PISATELJEV**

KAZALO

1	Uvodnik	6
2	Primeri dobre prakse za razvoj družinske pismenosti: V objemu besed	9
3	Enaindvajseta večernica	18
4	Založniško-avtorska tržnica	24
5	Obiski pisateljev na šolah	26
6	Štiri razstave	28
7	Vrednote v mladinski književnosti	32
7.1	Simpoziji na Očesu besede	32
7.2	Simpozij »Vrednote v mladinski književnosti« – povzetki referatov	33
7.3	Marija Švajncer: Etika v mladinski književnosti	40
8	Literarna zgodba Občine Radenci	66

*V tej knjižici uporabljeni izrazi, zapisani v slovnični obliki moškega spola,
so uporabljeni kot nevtralni in veljajo enakovredno za oba spola.*

OKO BESEDE 2017

Četrtek, 21. 9.

8.30-16.30

(konferenčna dvorana v hotelu Zvezda)

Seminar »Primeri dobre prakse za razvoj
družinske pismenosti: V objemu besed«

10.00-10.30

(salon Murska republika v hotelu Zvezda)

Odprtje festivala

11.00-12.30

(Gledališče Park Murska Sobota)

Podelitev večernice

15.30-18.30

(salon Murska republika v hotelu Zvezda)

Avtorsko-založniška tržnica

20.00

(restavracija hotela Zvezda)

Glasbeni večer

Petek, 22. 9.

10.00-12.00

Obiski pisateljev na pomurskih osnovnih in
srednjih šolah

10.00-11.00

(Pokrajinska in študijska knjižnica Murska
Sobota)

Štiri razstave

15.00-18.00

(restavracija hotela Zvezda)

Simpozij »Vrednote v slovenski mladinski
književnosti«

20.00

(restavracija hotela Zvezda)

Glasbeni večer

Sobota, 23. 9.

9.00-17.00

(Murska Sobota-Vučja vas-Hrastje Mota-
Radenci-Kapela-Murska Sobota)

Literarno popotovanje po Murskem polju

9.30-10.30

(Hrastje Mota)

Homaž Kajetanu Koviču

11.00-12.00

(Dom starejših občanov Radenci)

Literarna matineja

Ob vstopu v tretje festivalsko obdobje si je organizacijski odbor Očesa besede ob temeljni usmeritvi, da festival ostane strokovno in ustvarjalno srečevališče kreatorjev sodobne slovenske mladinske književnosti, za obdobje 2016-2019 zadal tri prednostne cilje: a) s premišljeno izbiro aktualnih simpozijских tem in kompetentnih sogovornikov odgovarjati na pereča vprašanja mladinske književnosti in z njimi neizogibno povezana družbena vprašanja; b) spodbujati dialog in povezovanje vseh akterjev slovenske mladinske književnosti in s tem prispevati h kakovostni rasti vseh njenih segmentov; c) v festivalsko dogajanje pritegniti mlajšo generacijo mladinskih pisateljev in jih spodbuditi k aktivni participaciji na slovenski mladinski literarni sceni.

Če začnem pri zadnjem od naštetih ciljev: za 'kadrovske okrepitve' in 'demografsko poživitev' festivala si sicer prizadevamo že nekaj let, upoštevamo sugestije poznavalcev in vabimo predlagane mlade ustvarjalce, vendar za ta naša prizadevanja žal velja rek, da je sreča opoteča. Letos bo na Očesu besede res nekaj novih udeležencev, a se je hkrati kar nekaj vabljenih mladih avtorjev iz različnih razlogov odpovedalo udeležbi na festivalu.

Za uresničitev drugega cilja smo letos pripravili založniško-avtorsko tržnico, pri čemer ne ciljamo na sejmsko ponujanje in kupovanje rokopisov, na trženje z avtorskimi pravicami ipd. Če bo med druženji avtorjev in založnikov kakšen takšen dogovor sklenjen, bo to dobrodošla dodana vrednost dogodka, sicer pa želimo na njem predvsem zblížati interese avtorjev in

založnikov, dati založnikom priložnost, da avtorje seznani s svojimi načrti in potrebami, ter avtorjem omogočiti, da založnikom predstavijo svoja pričakovanja in predloge.

Prvega od zgoraj naštetih ciljev skušamo uresničiti s premišljenim načrtovanjem simpozijских tem: to je nakazala že na lanskem simpoziju obravnavana tema popularnega v mladinski književnosti in takšna bo tudi tema prihodnje leto, ko bo govora o svetovnem nazoru v mladinski književnosti. Letošnja tema – Vrednote v mladinski književnosti – pa posega v »areno življenja«, če si sposodim Cankarja, saj se nanaša na izjemno aktualno vprašanje same mladinske književnosti in tudi na predmet njenega ubesedovanja, torej na vrednote v naši družbi nasploh. Povzetki referatov, ki so objavljeni v knjižici, kažejo, da bo letošnji simpozij o tem izrekel kar nekaj tehtnih in zavezujočih besed. Organizatorji upamo, da bodo tudi odmevale in da jih bo slišalo čim več ljudi, ki v naši družbi z besedami in ravnanji vplivajo na oblikovanje vrednot.

Kakor tudi upamo, da bo letošnje Oko besede s svojimi pestrimi vsebinami obogatilo okolje, v katerem poteka, in pustilo prijetne sledi v mislih in srcih udeležencev.

Franci Just

Seminar »Otroci, knjiga, branje in Bralna značka danes« na Očesu besede 2016
(Foto: arhiv Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS)

PRIMERI DOBRE PRAKSE ZA RAZVOJ DRUŽINSKE PISMENOSTI:

2

V OBJEMU BESED

Bralna značka je bila ustanovljena v šolskem letu 1960/1961 in se je v 57 letih delovanja razvila v široko razvejano gibanje za razvoj bralne, knjižne in književne kulture v vsem slovenskem kulturnem prostoru in deluje tudi med zamejskimi Slovenci ter slovenskimi zdomci in izseljenci. Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS organizira in usmerja delo mentorjev branja ter mladih bralcev od predšolskega do srednješolskega obdobja. Za *bralno značko* vsako leto bere približno 140.000 bralcev, ki jih vodi 7.000 mentorjev, že več kot petnajst let berejo za *bralno značko* odrasli, društvo pa spodbuja tudi medgeneracijsko branje. Od leta 2015 Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS sodeluje tudi na Očesu besede in izvaja izobraževalne seminarje, ki pomagajo vzgojiteljem in učiteljem pri njihovem dragocenem poslanstvu širjenja bralne kulture in književne pismenosti.

Rdečani letošnjega seminarja Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS je projekt *V objemu besed*, s katerim so izvajalci in udeleženci iskali nove poti k izboljšanju družinske bralne pismenosti.

V objemu besed – predstavitev projekta

RED. PROF. DR. DRAGICA HARAMIJA,
VIŠ. PRED. DR. MARTA LICARDO

Projekt *V objemu besed*, v katerem sodelujejo Pedagoška fakulteta in Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru ter Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS in ga vodi dr. Dragica Haramija, je raziskovalno-razvojni projekt za izboljšanje družinske pismenosti na Slovenskem. Projekt izhaja iz prepričanja, da imajo izobraževalne ustanove posebno poslanstvo pri razvijanju bralne pismenosti in da gre pri tem posebno mesto vrtcem, saj so ustanove, ki imajo prvi sistemski stik s starši in lahko dajejo izjemno kakovostne bralne spodbude. Projekt *V objemu besed* poteka od oktobra 2016 do novembra 2017, v 14 vrtcih po vseh slovenskih regijah je bil izvajan v šolskem letu 2016/2017 in se je – vsaj na formalni ravni – junija že zaključil. Vključenih je bilo 350 otrok iz 335 družin, 34 multiplikatorjev (vzgojiteljev, ki so imeli 30-urno izobraževanje), sodelovalo je osem raziskovalcev (tri raziskovalke s Pedagoške fakultete UM, tri s Filozofske fakultete UM, ena raziskovalka s Filozofske fakultete UL, en raziskovalec iz Pedagoške fakultete UL in UP) ter štirje člani Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS.

Dr. Dragica Haramija je redna profesorica za mladinsko književnost na Pedagoški fakulteti in Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru. Podrobneje se ukvarja z žanri v mladinski književnosti, z mladinsko prozo (predvsem romani) in z besedilnim kodom v teoriji slikanic. Je članica odbora Slovenske sekcije IBBY, upravnega odbora Društva slovenskih pisateljev in predsednica Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS.

Dr. Marta Licardo je predavateljica na Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru za področje didaktike družboslovja. Več let je bila kot učiteljica in mobilna specialna pedagoginja zaposlena v osnovni šoli s prilagojenim programom. Trenutno se ukvarja s temami, ki se navezujejo na razvojne mejnike predšolskih otrok za izbrana področja (npr. socialno-emocionalno področje, učenje učenja, otroci s posebnimi potrebami).

S slikanico Rožnati avtobus v svet matematike

ADRIJANA MAVRI,
VRTEC PETER KLEPEC CERKNO

Predstavljena bo izvedena dejavnost spoznavanja matematike ob slikanici *Rožnati avtobus* avtorice Vesne Radovanovič. Del dejavnosti je multiplikatorica izvedla samo s starši, del pa skupaj s starši in njihovimi otroki z namenom, da jim predstavi matematiko v slikanicah, kako skozi dejavnost (igro) otroka na zanimiv in zabaven način popeljemo v svet matematike ter tako obogatimo družinsko pismenost.

Vrtec Peter Klepec pri OŠ Cerkno obiskuje 160 otrok, vključenih v devet oddelkov (štirje oddelki prvega starostnega obdobje in pet oddelkov drugega starostnega obdobje). Vrtec poleg bogatih oddelčnih dejavnosti in projektov (Bralna značka, Cici vesela šola, Zdravje v vrtcu, Varno s soncem, Mali sonček, Moji zdravi, čisti zobki, Energijski eko park ...) nudi otrokom pestro izbiro obogatitvenih dopolnilnih dejavnosti (pevski zborček, cici plani-

nec, plesne in gimnastične dejavnosti, angleške urice ...). V šolskem letu 2016/2017 so se odzvali vabilu ter se vključili v projekt V objemu besed. Multiplikatorke sta projekt zastavili širše ter k sodelovanju povabili tudi tiste otroke in starše, ki v vrtec niso vključeni. Projekt sta predstavili na lokalnem radiu, izdelali sta tudi nekaj plakatov, ki sta jih izobesili po kraju. Oblikovala se je lepa skupina 16 staršev in 18 otrok.

Adrijana Mavri je vzgojiteljica v oddelkih prvega starostnega obdobja, diplomirana vzgojiteljica, v vrtcu je zaposlena deset let. Osem let je bila vzgojiteljica otrokom drugega starostnega obdobja, zadnji dve leti pa dela z otroki prvega starostnega obdobja in v vrtcu vodi različne dejavnosti. Z veseljem se je vključila v projekt V objemu besed ter tako otrokom in njihovim staršem prenesla še dodatna znanja s področje jezika, bralne in družinske pismenosti ter izkušnje, ki si jih je pridobila z vključitvijo v projekt. »Projekt sem sprejela kot izziv, s katerim sem nadgradila svoje znanje in izkušnje ter tako dala veliko sebi, še več pa otrokom in njihovim staršem.«

Bernarda Tušar je vzgojiteljica otrok prvega starostnega obdobja.

Škatle za opismenjevanje

TANJA JANŽEKOVIČ,
MATEJA VIDMAR,
OTROŠKI VRTEC METLIKA

Škatle za opismenjevanje so izdelale strokovne delavke Otroškega vrtca Metlika, da bi otrokom na inovativen in zabaven način predstavile vsebino petih slikanic (Eric Hill: Piki, Grigor Vi-

tez: Zrcalce, Svetlana Makarovič: Pod medvedovim dežnikom, Max Velthuijs: Zbirka Žabec, Ela Peroci: Muca Copatarica). Pri tem so uporabile različna didaktična sredstva: didaktične igre, rajalne igre, pesmi in deklamacije, uganke, miselne igre, križanke, matematične naloge, pobarvanke, različne vrste lutk, živalske kostume za igro, plišaste živali ter igre za razvoj fine in grobe motorike.

Otroški vrtec Metlika obiskuje 322 otrok. Vključeni so v številne projekte (V objemu besed, Odgovorno s hrano, Malček bralček, Športni vrtec, Ekošola itd.), izvajajo veliko interesnih in popestritvenih dejavnosti, saj si prizadevajo, da bi otrokom ponudili čim več raznovrstnih vsebin. Njihova vizija je: »S kakovostnim delom in sodobnimi metodami dela želimo doseči zadovoljstvo otrok, staršev, zaposlenih in celotne družbe ter v ta cilj usmerjati vso našo pozitivno energijo.«

Tanja Janžekovič, vzgojiteljica otrok prvega starostnega obdobja, vzgojiteljica začetnica, je v izobraževanju za multiplikatorje in pri delu v projektu dobila številne ideje, ki jih je vključila v svoje delo: »Knjiga je del našega vrtčevskega vsakdana, saj lahko po njej posežemo kadarkoli in nas nikoli ne razočara.«

Mateja Vidmar, vzgojiteljica otrok drugega starostnega obdobja (romski oddelek) in tudi pomočnica za sočasno prisotnost v oddelkih z otroki prvega starostnega obdobja, delo v vrtcu opravlja tri leta. S pomočjo projekta je izražala svojo kreativnost pri načrtovanju delavnic za otroke in nadgrajevala znanje s področja jezika, spodbujala bralno pismenost tudi pri romskih starših in otrocih, ki so vključeni v njen oddelek. O svoji izkušnji pravi: »S črkami se srečujemo na vsakem koraku, ob različnih priložnostih, vsakodnevno. Prav je, da otrokom že v otroštvu knjige predstavljajo prijetno izkušnjo, odpirajo nova domišljajska obzorja in omogočajo razvoj bralne pismenosti.«

V objemu besed pri najmlajših in najstarejših predšolskih otrocih

MATEJA MAROLT,
URŠKA RIHTER,
VRTEC VELENJE

V prispevku je predstavljenih nekaj primerov dobre prakse, ki bodo podkrepili z delavnico. Pri delu je avtorici vodilo spoznanje, da je spodbujanje pismenosti že v predšolskem obdobju pomembno, da je treba spodbujati k branju starše in otroke, se o prebranem pogovarjati in poustvarjati skozi ostala kurikularna področja, nadgrajevati in ponujati nove izzive, se igrati črkarije, glasovne igrice, spodbujati branje na vsakem koraku ... in tako že najmlajše usmerjati v razvoj pismenosti, da bodo postali kompetentni bralci, ki bodo brali s kritičnostjo in razumevanjem.

***Vrtec Velenje** je drugi največji samostojni vrtec v Sloveniji. Deluje na osemnajstih lokacijah v Mestni občini Velenje in v juniju je odprl vrata že 83. oddelek. Kljub razpršenosti in raznolikosti posameznih enot se sodelavci povezujejo, delujejo po enakih načelih in s skupnimi dejavnostmi iščejo poti h glavnemu cilju – to je zadovoljen otrok. Pri svojem delu povezujejo elemente Eko vrtca, Zdravega vrtca, Fit pedagogike, Gozdnega vrtca in NTC-učenja.*

***Mateja Marolt**, diplomirana vzgojiteljica, je vzgojiteljica otrok prvega starostnega obdobja in v vrtcu zaposlena sedem let. O ciljih, ki si jih je postavila v projektu, je zapisala: »V sklopu projekta sem v prvi vrsti sledila cilju, da bi otroci ob knjigi doživeli ugodje, veselje in pridobili pozitiven odnos do literature. Dejavnosti sem oblikovala glede na interes in razvoj otrok ter jih v veliki meri povezala z gibanjem.«*

Urška Rihtar, diplomirana vzgojiteljica, je vzgojiteljica otrok drugega starostnega obdobja in v vrtcu zaposlena triindvajset let. O delu v projektu pravi: »Ker odhajajo otroci mojega oddelka v septembru v šolo, sem predopismenjevanje postavila na prioriteto mesto v letnem delovnem načrtu oddelka. V projektu *V objemu besed* sem staršem in otrokom zares stopila naproti in jim ponudila kakovost in kontinuiteto ter jih opremila z novimi znanji in samozaupanjem. Veliko smo se igrali, različne glasovne igre in črkarije, seznanjali pa smo se tudi z mladinsko književnostjo. Povezali smo vsa kurikularna področja, v ospredje pa poleg jezika postavili lutke in dramsko igro.«

Orumenem in modrem

SUZANA BALEK,
SANDRA TIBOLA,
VRTEC PRI OŠ ŠALOVCI

Predstavljen bo primer izvedbe branja ob avtorski slikanici *Mali modri in mali rumeni* Lea Lionnija: ena multiplikatorica je brala pripoved, druga je slikala na pripravljene podlage na panoju. Otroci so slikanico prejeli v trajno last. Pogovor je bil usmerjen na družino in odnose. Sledile so dejavnosti, povezane z drugimi predmetnimi področji: mešanje barv, izbruh vulkana, mavrično nebo in nevihta. Predstavljena bo tudi Žepna knjižica - od ideje do nastanka in končnega rezultata.

Vrtec pri OŠ Šalovci na severovzhodnem Goričkem ima dve skupini, mlajšo in starejšo, vanju je vključenih 27 otrok. Njihova vizija je: »Vrtec, ki nudi otrokom varno, prijazno in

spodbudno okolje, kjer bivajo zadovoljni, srečni ter ustvarjalni otroci in odrasli. Vrtec, ki razvija partnerski odnos s starši.«

Suzana Balek je vzgojiteljica otrok drugega starostnega obdobja in v vrtcu zaposlena 27 let. O razlogih, zakaj se je vključila v projekt, pravi: »Že vrsto let posvečam veliko pozornosti branju knjig, zato sem organizirala pravljичne ure skupaj s starši v popoldanskem času. Želela sem staršem in otrokom približati knjigo ter tako dvigniti družinsko pismenost. Tudi zaradi tega smo se letos vključili v projekt V objemu besed.«

Sandra Tibola, diplomirana vzgojiteljica, je vzgojiteljica otrok prvega starostnega obdobja in delo v vrtcu opravlja osem let. O izkušnji v projektu je zapisala: »Zame je bil projekt velik izziv. Dobila sem veliko novega znanja, ki ga bom s pridom uporabljala pri svojem delu.«

Dragica Haramija

Scenografija predstave Sen kresne noči
(Foto: arhiv Lutkovnega gledališča Maribor)

3

ENAINDVAJSETA VEČERNICA

Nagrado za najboljše mladinsko literarno delo minulega leta, imenovano *večernica*, sta leta 1996 ustanovila založba *Franc-Franc* in revija *Otrok in knjiga*, pokroviteljstvo pa je prevzelo Časopisno-založniško podjetje Večer d. d. V letih 1997-2017 je bilo za večernico nominiranih 52 slovenskih avtorjev (31 pisateljev in 21 pisateljic), največkrat so se med peterico finalistov uvrstili Bina Štampe Žmavc (devetkrat), Janja Vidmar in Peter Svetina (osemkrat), Dim Zupan (šestkrat), Desa Muck in Andrej Rozman Roza (petkrat). Večernico je prejelo 14 pisateljev in 8 pisateljic (leta 2007 je bila nagrada izjemoma podeljena dvema avtoricama).

Dosedanji dobitniki večernice

1997 – *Tone Pavček*

1998 – *Desa Muck*

1999 – *Janja Vidmar*

2000 – *Polonca Kovač*

2001 – *Feri Lainšček*

2002 – *Matjaž Pikalo*

2003 – *Marjana Moškrič*

2004 – *Slavko Pregl*

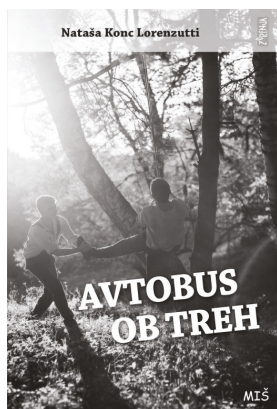
2005 – *Igor Karlovšek*

2006 – *Dušan Dim*

2007 – *Majda Koren in Irena Velikonja*

2008 – *Ervin Fritz*
2009 – *Janja Vidmar*
2010 – *Bina Štampe Žmavc*
2011 – *Mate Dolenc*
2012 – *Dim Zupan*
2013 – *Peter Svetina*
2014 – *Vinko Möderndorfer*
2015 – *Vladimir P. Štefanec*
2016 – *Peter Svetina*

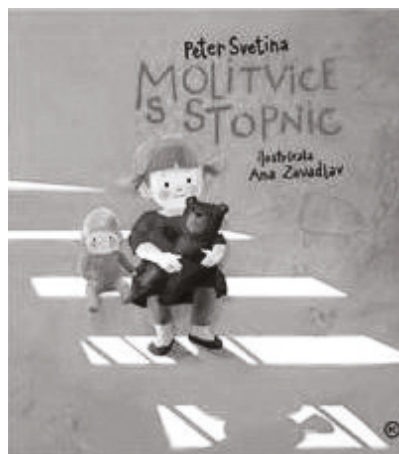
Letos je o nagradi odločala žirija v sestavi *dr. Igor Saksida* (predstavnik Društva za humanistična vprašanja Argo in predsednik žirije), *Maja Logar* (predstavnica revije Otrok in knjiga), *Petra Vidali* (predstavnica Časnika Večer d.o.o.), *Erika Johnson Debeljak* (predstavnica Društva slovenskih pisateljev) in *Tone Obadič* (predstavnik Zveze bibliotekarskih društev Slovenije in Slovenske sekcije IBBY). Po opravljenem branju je žirija izbrala pet literarnih del, ki so enakovredno kandidirala za večernico:

Avtobus ob treh
avtorice Nataše Konc Lorenzutti
(založba Miš)

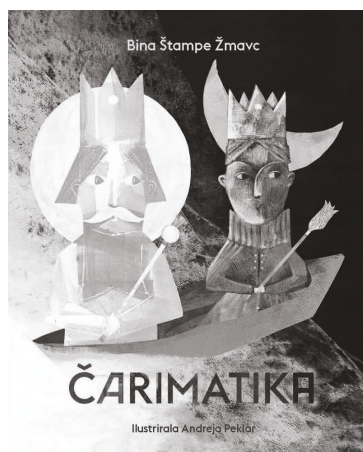
Zvezde vabijo
avtorja Mihe Mazzinija
 (založba Mladinska knjiga)

Molitvice s stopnic
avtorja Petra Svetine
 (založba Mladinska knjiga)

Sosed pod stropom
avtorja Petra Svetine
 (založba KUD Sodobnost International)

Čarimatika
avtorice Bine Štampe Žmavc
 (založba Pivec)

Na zadnji seji je žirija odločila, da enaindvajseto večernico prejme **Peter Svetina** za delo **Molitvice s stopnic**. Nagrado mu bo izročil predstavnik Časnika Večer d.o.o. na slavnostni podelitvi v Gledališču Park Murska Sobota, ki jo bo vodila Norma Bale, uvod vanjo pa bo predstava Sen kresne noči v izvedbi Lutkovnega gledališča Maribor.

Dramo *Sen kresne noči* (*A Midsummer Night's Dream*) je William Shakespeare napisal okoli leta 1595, pri njenem snovanju pa je, kakor ugotavljajo literarni zgodovinarji, črpal iz številnih virov: pravljичne like vilinskega sveta je našel v angleškem ljudskem izročilu, antične v Plutarhovich Življenjepisih, tudi *Canterburyjske povesti* srednjeveškega pesnika Geoffreya Chaucerja mu niso bile tuje, raziskovalci v drami najdevaljo tudi odmeve iz Ovidovih *Metamorfoz* in mnogih drugih, danes manj znanih del. Za uprizoritev Lutkovnega gledališča Maribor je Shakespearovo besedilo priredil in predstavo režiral Matteo Spiazzi ter zanjo mdr. zapisal: »V sanjah se nam pogosto zgodi, da se počutimo izgubljene. Podobe in dogodki se prekrivajo in prelivajo ter se nam na prvi pogled zdijo nesmiselni. Vendar pa lahko budni najdemo povezave s svojim življenjem. Ko si poskušamo sanje razložiti, odkrijemo pomen, za katere si nismo niti predstavljali, da bi lahko bili del nas ... Odkrijemo zgodbe, v katerih lahko vsakdo najde dele svojega življenja, saj 'z iste smo snovi kot sanje' ... Takšen želi biti tudi naš Sen – kot labirint, v katerem tu in tam izgubimo občutek za to, kdo smo in kam smo namenjeni. Metagledališko izhodišče je zelo preprosto: predstave ni mogoče delati, se ne konča (in se nikoli ne bo); edini način, kako lahko nastane, je, da občinstvo najde povezave in ugame pomene. Ključ za interpretacijo predstave se za nas skriva v zaključku besedila, v Spakovem *captatio benevolentiae*, ko v opravičilu občinstvu reče, naj si predstavljajo, da so vse bile le sanje ...«

Franci Just

Posvet na Očesu besede 2012
(Foto: arhiv Franc-Franc)

ZALOŽNIŠKO- AVTORSKA TRŽNICA

V prvem delu tega festivalskega dogodka bodo sodelujoči založniki predstavili temeljne usmeritve njihovih mladinskih knjižnih programov, težave, s katerimi se srečujejo pri delu z avtorji, teme, ki jih zanimajo, ter pogoje in načine dela s pisatelji. V drugem delu bodo (zainteresirani) avtorji predstavili svoja videnja in težave pri sodelovanju z založniki, tretji del pa je namenjen pogovoru med avtorji in založniki o navedenih vprašanjih in iskanju skupnega jezika ter dogovorov.

Sodelovanje na založniško-avtorski tržnici, ki jo bo vodil dober poznavalec razmer na slovenskem knjižnem trgu in pisatelj **Slavko Pregl**, so potrdile Mladinska knjiga založba, Beletrina, založba Pivec, založba Ajda, založba KUD Sodobnost International, založba Litera in založba Ocean.

Dragica Haramija

Slavko Pregl med učenci na Očesu besede 2012
(Foto: arhiv Frane Franc)

5

OBISKI PISATELJEV NA ŠOLAH

Nastopi pisateljev na pomurskih osnovnih in srednjih šolah so kljub temu, da so stalnica Očesa besede od samega začetka festivala, vsako leto znova poseben dogodek, saj učencem in dijakom omogočajo živi stik z avtorji, katerih pesmi in zgodbe prebirajo v šolskih berilih in samostojnih knjigah. Srečanje s pisateljem je svojevrstna in dragocena oblika seznanjanja s sodobno slovensko mladinsko književnostjo ter njenimi avtorji in odlična priložnost za promocijo branja.

Pisatelji udeleženci Očesa besede 2017 bodo nastopili na štirih osnovanih šolah v Mestni občini Murska Sobota, na osnovnih šolah v Bakovcih, Veliki Polani in Beltincih, na Gimnaziji Murska Sobota, Gimnaziji Franca Miklošiča Ljutomer in Gimnaziji Borg v Radkersburgu, na Srednji poklicni in tehniški šoli Murska Sobota, Srednji ekonomski šoli Murska Sobota in Srednji biotehniški šoli Rakičan.

Vesna Radovanovič

Razstava »Smiljan Rozman – pisatelj, ki bobna in slika«

(Foto: PiŠK Murska Sobota – Matej Končan)

ROZMAN s prijatelji in kolegi

Niko Grafenauer, Anton Ingold, ... na Mladem

Na Predložcu s Francetom Bavčur, Vlastoslavom Marjič, Štefanom Marjič, Marjanom Marjič

Germana in France Beka

Z Ograjem Ograjevčan

Z Jozom Kacuhom, Jozom Kacuhom in Jozom Kacuhom

Z Ivanom Marjčičem na Danu

POROČITA SE

Smiljan Rozman Germana Palmič
LJUBLJANA LOVRAN

V MARIBORU 11. V. 1963

Terzija Kramarčič, Leopold Štefančič, Ivan Minelli, Vlado Matijan

Porta - na levo: Tonka Marjan, Germana in Niko Kovič, z avtorji: Janka Marjan, Andreja Tadič, Nika Kovič, Stena Bakula in Matko ... nastavlja
V splošni: Smiljan, Klemen Kovič in Janka Tadič

Na Kramarčiču (Vlado Marjan, Ivan Minelli, Vlado Matijan)

Pravica in Ropar

N glasbenik

Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota udeležencem Očesa besede 2017 ponuja v ogled kar štiri razstave.

Tradicionalno razstavo **VEČERNIČINA LITERARNA BERA 2016** je pripravila višja knjižničarka **Vesna Radovanovič**, v njej pa predstavlja izbor mladinskih literarnih del, ki so izšla v letu 2016 in jih je vzela v strokovni pretres žirija za podelitev večernice.

SMILJAN ROZMAN – PISATELJ, KI BOBNA IN SLIKA je gostujoča razstava Knjižnice Velenje. Na plakatih so predstavljena pisateljeva dela ter delci njegove življenjske poti, ki jo je poleg poklicnega pisateljevanja zaznamovalo tudi glasbeno in likovno udejstvovanje. Med študijem se je namreč bil prisiljen preživljati sam in je delal kot tovarniški delavec, filmski igralec in glasbenik. Igral je na bobne, saksofon in klarinet. Po končanem učiteljišču je želel študirati slikarstvo in se je dvakrat vpisal na Akademijo za likovno umetnost, ker pa so v tistem času učitelje zelo potrebovali, je hkrati z diplomo prejel še odločbo o učiteljski namestitvi. Ta je sicer spremenila njegove slikarske načrte, ne pa pisateljskih, tako da je tudi v slovenski mladinski književnosti pustil opazno sled.

PO SLEDEH PREKMURSKE REFORMACIJE je razstava, ki jo je Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota pripravila v počastitev 500. obletnice začetka protestantskega gibanja in reformacije. Avtorica razstave **dr. Klaudija Sedar** je o njej mdr. zapisala: »Razstava prikazuje reformacijsko gibanje potem, ko je 31. oktobra 1517 nemški reformator Martin Luther s 95 tezami o odpustkih sprožil reformo Cerkve in spre-

menil tokove evropske zgodovine, ter versko-kulturne sledi, ki jih je gibanje zapustilo v Prekmurju. To versko, kulturno in politično gibanje se je iz Evrope hitro širilo in doseglo tudi ozemlje današnjega Prekmurja, kjer se njegove prve sledi omenjajo že sredi 16. stoletja. Po začetnem izjemnem uspehu pa je sledila velika moralna preizkušnja, saj so bile protestantom cerkve odvzete, duhovniki in učitelji pa izgnani. Protestantom so bile vrnjene pravice dve stoletji kasneje, s tolerančnim patentom Jožefa II., kar pomeni, da so znova lahko vzpostavili versko življenje na domači tleh v domačem jeziku. Do danes se je protestantizem na Slovenskem v največji meri ohranil prav v Prekmurju, kjer je pustil izjemne književne sadove, ki so vplivali na nadaljnji razvoj slovenskega (prekmurskega) slovstva, hkrati s tem pa uspešno odpravljali kulturno zaostalost pokrajine in v njej živečega prebivalstva. Sočasno so nastajali tudi sakralni spomeniki, ki predstavljajo pomemben element slovenske kulturne dediščine: od skupno 14 evangeličanskih cerkvenih občin oziroma gmajn v slovenskem prostoru jih je 11 v Prekmurju, kjer delujejo tudi druge protestantske Cerkve, od kalvinske (reformirane), binkoštna do baptistične. Ob sledih prekmurske reformacije in njenega versko-kulturnega izročila razstava predstavlja tudi najvidnejše dosežke prekmurskega protestantskega književnega izročila.«

Razstavo **PISMENOST V PREKMURJU DO 20. STOLETJA** je PiŠK pripravila ob mednarodnem dnevu pismenosti in v njej avtorica **dr. Klaudija Sedar** predstavlja naraščanje pismenosti od prvih zametkov v Kocljevi spodnjepanonski kneževini do začetka 20. stoletja, ko je bila na ozemlju današnjega Prekmurja pismena pribl. polovica prebivalstva: »Zametki pismenosti v Prekmurju, ki je vse do konca prve svetovne vojne bilo pod ogrsko vladavino, segajo v leto 867, ko je sv. Cirila in Metoda pot vodila v Spodnjo Panonijo z namenom širjenja krščanstva, za dosego te namere pa sta morala prebivalstvo najprej opismeniti. Ustanovitev prvih šol v Prekmurju sega v čas ogrskega kralja sv. Štefana (969-1038), a pravi razcvet je nastopil z reformacijo, ki je ustvarila odlične razmere za razvoj šolstva in prvih knjig v razumljivem (slovenskem) jeziku

ter prispevala k dvigu pismenosti. Prvi ohranjeni prekmurski abecednik, knjižica z abecedo in zlogovanimi besedili *Abece-darium szlowenszko*, nosi letnico 1725, tej učni knjigi so sledile še druge in prav vse, ne glede na vsebino (bodisi verske bodisi posvetne), so bistveno prispevale k višji ravni pismenosti v Prekmurju. Razvoj in ureditev šolstva in s tem povečanje pismenosti prebivalstva na Ogrskem pa so zakonsko krepile še šolske uredbe oz. šolski zakoni (kot npr. Ratio I, 1777; Ratio II, 1806; *Zakon o ljudskem šolstvu*, 1868 idr.). Prvi podatki o stopnji pismenosti v Prekmurju so na voljo z začetka 19. stoletja, ko je le-ta znašala dobrih 28 %, medtem ko se je stoletje kasneje dvignila na dobrih 51 %. Zagotovo pa Slovencem na Ogrskem tudi pred 19. stoletjem pismenost ni bila tuja, kar potrjujejo npr. korespondenčni dokumenti, čeprav podatki, koliko prebivalstva jo je dejansko dosegalo, niso v razvidu.«

Franci Just

Darka Tancer Kajnih in Borut Gombač na simpoziju »Tabuji v mladinski književnosti« na Očesu besede 2014

(Foto: arhiv Franc-Franc)

VREDNOTE V MLADINSKI KNJIŽEVNOSTI

7.1 Simpoziji na Očesu besede

Simpoziji na izbrano temo so osrednji strokovni dogodek vsakokratnega Srečanja slovenskih mladinskih pisateljev. Zasnovani so tako, da v prvem delu povabljeni referenti z zornega kota svoje stroke predstavijo dognanja in stališča o simpozijski temi, v kasnejšo razpravo pa se vključijo ostali udeleženci Očesa besede. Od Očesa besede 1996 naprej simpozije pripravlja revija *Otrok in knjiga* oz. njena urednica Darka Tancer Kajnih. Doslej so bile na njih obravnavane naslednje teme:

- *Nekateri aktualni problemi slovenske mladinske književnosti* (1995)
- *Ali so knjige lahko bolne?* (1996)
- *Mladinska književnost v času elektronskih medijev* (1997)
- *Seksizem v mladinski književnosti* (1998)
- *Mladinska književnost v času o času* (1999)
- *Etika v mladinski književnosti* (2000)
- *Humor v mladinski književnosti* (2001)

- *Drugačnost v mladinski književnosti* (2002)
- *Slikanica v mladinski književnosti* (2003)
- *Struktura junaka v mladinski književnosti* (2004)
- *Barve pokrajin in ulic v mladinski književnosti* (2005)
- *Mladinska književnost v šolskih berilih* (2006)
- *Jezikovno-slogovne uresničitve tem sodobne mladinske književnosti* (2007)
- *Slovenska mladinska književnost in film* (2008)
- *Radijska adaptacija mladinske književnosti* (2009)
- *Slovenska mladinska književnost in njeno uglasbljanje* (2010)
- *Upriizarjanje in uprizoritve slovenske mladinske književnosti* (2011)
- *Slovenska mladinska književnost, elektronski mediji in sodobne IK-tehnologije* (2012)
- *Tematiziranje revščine v slovenski mladinski književnosti* (2013)
- *Tabuji v mladinski književnosti* (2014)
- *Nonsens v mladinski književnosti* (2015)
- *Popularno v slovenski mladinski književnosti* (2016)

7.2 Simpozij »Vrednote v mladinski književnosti« – povzetki referatov

O vrednotah v mladinski književnosti bodo svoja dognanja in stališča v referatih predstavili – po abecednem redu priimkov – dr. Dragica Haramija, pisatelj Vinko Möderndorfer, dr. Veronika Rot Gabrovec, dr. Ivan Štuhec, dr. Marija Švajncer in pisateljica Janja Vidmar. Objavljamo povzetke njihovih referatov in v nadaljevanju še celoten referat Marije Švajncer.

Dragica Haramija

Dr. Dragica Haramija je redna profesorica za področje mladinske književnosti na Filozofski in Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru, publicistka, predsednica Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS, članica slovenske sekcije IBBY (Mednarodno združenje za mladinsko književnost), članica Društva slovenskih pisateljev in v njem strokovna sodelavka žirije za podelitev nagrade desetnica. V svojih literarnih raziskavah posebno pozornost namenja mladinski pripovedni prozi in besedilnim sestavinam slikanice. Je avtorica več znanstvenih monografij, npr. *Slovenska realistična avanturistična mladinska proza* (2000), *Slovensko-hrvaške vezi v sodobni mladinski prozi* (2009), *Sedem pisav* (2009), *Holokavst skozi otroške oči* (2010), *Mariborske vedute* (2011), *Nagrajene pisave* (2012), *Poetika slikanice* (2013), *Vloga živali v mladinski književnosti* (2015).

VREDNOTE V SODOBNI MLADINSKI PROZI

Vrednote so tiste človeške značilnosti, v katere posameznik verjame, s tem usmerjajo njegovo življenje: presojo, zastavljene cilje, dejanja. V prispevku so najprej predstavljene različne definicije vrednot, pri čemer je treba opozoriti, da vrednote niso prirojena kategorija, temveč jih človek pridobiva skozi kognitivni razvoj. To hkrati pomeni, da sistem vrednot pri posamezniku ni skozi celotno življenje enak, temveč se spreminja. Pomembne so tudi druge kategorije, ki vzpostavljajo človekove vrednote, kakor jih navaja Schwartz (2012), npr. poklicna usmerjenost, spol, religija, kultura. V otroštvu in v najstniškem obdobju, ko se vrednote pri mladem bralcu šele razvijajo, tudi mladinska književnost – pravzaprav vsaka knjiga posebej – zrcali sisteme vrednot. Kaj je prav in kaj narobe; kako se posameznik odloča; kako se spopada s posledicami svojih odločitev ipd. V mladinski književnosti so vrednote zgodovinsko pogojene (literarni kanon, sodobna književnost), odvisne od književne zvrsti, vrste in žanra (vsekakor je v fantastični književnosti dopustno več kakor v realistični), pogojene so s sta-

rostjo bralca in njegovim razvojem (starejši kot je bralec, bolj kompleksne so vrednote, ki jih razvija). V otroški prozi je običajno izpostavljena ena vrednota, ki je hkrati povezana s temo literarnega dela, nasprotno je kakovostno mladinsko romanopisje na ravni vrednot večplastno. Vrednote tudi v književnih delih niso skozi celotno dogajanje enake, temveč zorijo in se razvijajo glede na potek zgodbe, starost protagonista, njegova nova spoznanja, življenjske okoliščine ipd.

Vinko Möderndorfer

Vinko Möderndorfer je pisatelj, pesnik, dramatik, esejist, gledališki, radijski, filmski in televizijski režiser. Za svoje delo je prejel številne nagrade in priznanja: Borštnikovo in Župančičevo nagrado, nagrado za najboljše komedijsko besedilo na Dnevih komedije v Celju, nagrado Prešernovega sklada, nagrado Radia Slovenija, nagrado Marjana Rožanca za knjigo esejev, Ježkovo in Grumovo nagrado, nagrado modra ptica, desetnico in večernico 2014 za mladinski roman *Kot v filmu*, desetnico 2017 za mladinski roman *Kit na plaži*; obe nagrajeni mladinski deli sta bili izbrani za projekt Rastem s knjigo.

PEDAGOGIZIRANJE ALI ETIČNO SPOROČILO, TO JE ZDAJ VPRAŠANJE

Razmišljanje o literaturi, ki jo imenujemo tudi mladinska, in o nujnosti etičnih sporočil. Kaj opredeljuje tako imenovano mladinsko literaturo? Je treba biti v takšni literaturi bolj etičen, je treba bolj izpostavljati moralne in etične vrednote ali pa je to dolžnost in naloga vsake literature? Kje je meja med pedagogiziranjem in etičnim sporočilom? Je podčrtavanje etičnih in moralnih vrednot nevarnost, da se takšne vrednote spremenijo v etični kič ali moralistično agitko? Kako je treba na naraven in nevsiljiv način bralcu (še posebej mlademu) sporočiti, kakšno ravnanje je pravilno in kakšno je vprašljivo? Je dovolj,

da probleme etičnih vrednot v zgodbi zgolj izpostavimo ali je morda tudi primerno, da spregovorimo o načinu spremembe sveta? Mora biti zgodba orožje za obrambo človeških vrednot?

Veronika Rot Gabrovec

Dr. Veronika Rot Gabrovec je lektorica na Oddelku za anglistiko in amerikanistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, kjer mdr. predava tudi o avstralski kulturi in književnosti. Je zelo aktivna članica Bralnega društva Slovenije.

POGLED TJA DOL: VREDNOTE V SODOBNI AVSTRALSKI OTROŠKI IN MLADINSKI LITERATURI

Jesen je v deželo *tam spodaj* prinesla obilno mero razmišljanj in pogovorov o vrednotah. Avstralska vlada se je namreč odločila, da bo dodobra prevetrila pogoje in teste za pridobitev državljanstva ter jih dopolnila s preverjanjem poznavanja avstralskih vrednot in izjavo, da se bodoči državljani obvezuje, da bo te vrednote spoštoval. Kaj 'avstralske vrednote' so oz. kako se zrcalijo v sodobni avstralski književnosti za otroke in mladino, bomo ugotavljali ob pregledu nekaterih novejših besedil avtorjev Rande Abdel-Fattah, Felicity Castagna, Nadie Wheatley in Armina Grederja.

Ivan Štuhec

Dr. Ivan Štuhec je doktoriral iz moralne teologije na papeški univerzi Gregoriana v Rimu. Od leta 1988 je predavatelj moralne teologije na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani in na enoti v Mariboru. Leta 1997 je soustanovil Vzgojno-izobra-

ževalni zavod Antona Martina Slomška in leto kasneje postal njegov direktor, od leta 2009 je njegov strokovni direktor. Je avtor številnih znanstvenih razprav in več strokovnih monografij, npr. *Družbeni nauk Cerkve* (1997), *Družbene presoje* (2002), *Smer - osvobodjena dežela* (2005), *Cerkev - sveta in prekleta* (2005). Leta 2012 je prejel Jurčičevo nagrado za publicistiko.

MLADI IN VREDNOTE

Ko govorimo o mladih oziroma mladostnikih, verjetno mislimo na življenjsko obdobje med 12. in 18. letom starosti, z drugo besedo, puberteto. Gre za pomembno obdobje mladostnika, ki si na novo oblikuje svoj jaz in s tem vrednote. Vrednote so posledica človekove samopodobe, samorefleksije in seveda socialnega, kulturnega in še kakšnega okolja, tudi religioznega. Iz vseh raziskav se vedno znova potrjuje, da sta na vrhu vrednot pri mladih prijateljstvo in družina, saj oboje omogoča vsakemu posamezniku, da si izoblikuje svojo samopodobo. Nekateri pravijo, da imamo danes opravka z mladimi egocentriki. Drugi zagovarjajo stališče, da ima vsak človek vgrajen »socialni gen«, ki ga je treba prebuditi in mu omogočiti, da ga zaživi. Z vrednotami si človek osmišlja svoje tubivanje in svojo umestitev v družbeni svet. Literatura je s svojimi junaki eden od pomembnih oblikovalcev vrednot. Vrednote so tudi podvržene razvoju, tako v smislu družbenega razvrščanja in hierarhizacije kakor v smislu razvoja posameznika in njegovega prevzemanja in modificiranja vrednot. Pri vseh teh procesih igra literatura pomembno in odgovorno vlogo.

Marija Švajncer

Dr. Marija Švajncer, filozofinja, publicistka, pesnica in pisateljica, je bila do upokojitve zaposlena na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru, kjer je predavala zgodovino filozofije

in etiko. S tega področja je objavila številne razprave, tem pa dodala tudi znanstvene monografije, mdr. *Etika I* (1995), *Spoznavanje in modrovanje* (1999), *Esej o zlu* (2002), *Človek, življenje in filozofija* (2009), *Vpogled v azijsko duhovnost* (2012). Je tudi literarna ustvarjalka, njeno mladinsko delo *Samotni bralec* je bilo leta 2016 nominirano za večernico.

ETIKA V MLADINSKI KNJIŽEVNOSTI

Članek v uvodu predstavi definicijo etike in se zaustavi pri terminološki in vsebinski opredelitvi mladinske književnosti izpod peresa najvidnejših slovenskih literarnih teoretikov na tem področju – Dragice Haramije in Igorja Saksida. Poglavitna pozornost je namenjena etiki v mladinski književnosti v obliki analize literarnih del, nagrajenih z večernico, torej aplikaciji spoznanj, problematizaciji ter praktičnim in deskriptivnim vidikom sodobne slovenske mladinske književnosti. Predmet analize so problemski sklopi: zlo v absolutni obliki; etično sporočilo, odeto v humor in ironijo; vzgoja mladih v literarni obliki; pravljični svet, metafizična naravnost in življenjske možnosti ter možnosti etike v nonsensu. Nagrajena dela zrcalijo sodobni svet – etika se v njih pojavlja v implicitni in eksplicitni obliki.

Janja Vidmar

Mladinska pisateljica in scenaristka Janja Vidmar je za svoje literarno delo prejela več nagrad in priznanj, med njimi leta 1998 večernico za roman *Princeska z napako*, leta 2006 desetnico za mladinski roman *Zoo*, leta 2007 Glazarjevo listino, leta 2008 večernico za roman *Pink* in leta 2013 desetnico za mladinski roman *Kebarie*. V Društvu slovenskih pisateljev je bila pobudnica za ustanovitev desetnice, stanovske nagrade za mladinsko književnost, in Sekcije za otroško in mladinsko književnost, ki ji je več let tudi predsedovala.

SPODBUJANJE RAZVOJA VREDNOT S POMOČJO MLADINSKE PROBLEMSKE LITERATURE

Že pedagog in socialni psiholog Lawrence Kohlberg je prepad med razumskim spoznanjem moralnih načel ter vrednot in sposobnostjo njihovega uresničevanja v konkretnih moralnih položajih videl kot enega glavnih problemov moralne vzgoje. Kajti če moralno vzgojo in vzgojo za vrednote omejimo le na urjenje o abstraktnih dilemah, se pri otroku pojavi razkorak med sposobnostjo uvida moralne dileme in zmožnostjo dejavnega reševanja konkretnega moralnega problema, na podlagi česar se odpira vprašanje, ali bi lahko s pomočjo mladinske problemske literature premagali omenjeni razkorak in vzpostavili most med teorijo in prakso. Odgovor vsaj do neke mere ponuja dvodelni koncept modela za spodbujanje moralnega razvoja in razvoja vrednot s pomočjo mladinske problemske literature v osnovni šoli. V treh razredih (petem in dveh devetih) izpeljana debatna ura (zaradi časovne oziroma prostorske omejitve bo predstavljena samo debatna ura v enem 9. razredu) ter anketni vprašalnik (iz istega razloga bo predstavljenih le nekaj anketnih vprašanj in odgovorov) opredeljujeta, v kolikšni meri je mogoče teoretična izhodišča o vzgoji v javni šoli, temeljne vrednote javne šole in etično komponento mladinske problemske književnosti koristno povezovati, združevati in nadgrajevati tako pri spodbujanju razvoja tradicionalnih in societalnih vrednot kot pri učenčevi kritični presoji in oblikovanju avtonomne osebnosti.

Darka Tancer Kajnih

7.3 Marija Švajncer: Etika v mladinski književnosti

Etika je filozofska panoga, ki se ukvarja s proučevanjem in oblikovanjem medčloveških odnosov, miselno razčlenjuje in vrednoti že obstoječa družbena razmerja, je opisovalka zunanje realnosti in torej deskriptivna, v njeno navidezno objektivnost pa vdirajo tudi elementi normativnega, se pravi pravil človekovega ravnanja, obnašanja in oblik sožitja z drugimi. Etika včasih predpisuje, pogosto govori per negationem – zavrača določene moralne pojave in z zanikanjem nakazuje drugačne, moralno sprejemljive uresničitve. Terminološko je v filozofiji opaziti izenačevanje izrazov etika, morala, moralna filozofija in moralnost. Moralo bi lahko pojmovali kot obliko človekove dejavnosti, odločanje in izbiro med dobrim in zlom, splet vrednostne naravnosti, tudi kot skupek nenapisanih pravil, po katerih se ravna skupnost, in človekovo notranje vodilo glede odločanja v življenjskih situacijah. Na področju analitične filozofije je poglobljeno sklepanje, kaj je v različnih položajih prav ali narobe in iskanje ustreznih argumentov. Etika je lahko samostojna disciplina ali pa je sestavina filozofskega sistema ali filozofskega opusa; etična vprašanja in odgovori nanje se pojavljajo v implicitni ali eksplicitni obliki. V življenju se vse začne in konča prav z medčloveškim odnosom. Sodobna etika ima za predmet tudi druga vprašanja – od pravic živali do ekoloških problemov, vendar pa so odgovori nanje skoraj zmeraj povezani s človekovim antropocentrizmom, antropomorfizmom in aksiološkimi vidiki. Vedno znova je slišati zahtevo, kako velik pomen bi morala imeti etika v sodobnem svetu, iracionalizem današnjega časa pa izpričuje, da je ta filozofska disciplina težko uresničljiva, saj se vse prevečkrat prevesi v moralizem, brezbriznost in zaradi ekonomskih aspektov celo v privolitev v pojavne oblike zla.

Kar zadeva mladinsko književnost, Igor Saksida predlaga stališče, po katerem le-ta ni popolnoma skladna s književnostjo za odrasle, hkrati pa tudi ni ločena do te mere, da bi se njena

teorija oblikovala kot samostojna veda, temveč pomeni poseben podtip teorije književnosti, ki upošteva posebnosti predmeta, in sicer vedno glede na njegovo vključenost v celotno književnost (Saksida 1994: 15-16). Opredeljevanje mladinske književnosti zgolj na podlagi bralstva po Saksidovem mnenju ni ustrezno, saj se mora ta literatura od književnosti za odrasle razlikovati po svojem ustroju (Saksida 1994: 52). »Mladinska književnost je podtip književnosti, njen integralni del, ki se od nemladinske loči po svojem bistvu, obstoju in zgradbi, namenjen pa je bralcu do starostne meje osemnajst let« (Saksida 1994: 45).

Etika v mladinski književnosti

Že sam naslov etika v mladinski književnosti skriva v sebi past. Gre namreč za predvidevanje, da etika v mladinski književnosti obstaja, književnost za otroke in mladostnike torej naj ne bi bila neetična. Etika je literarno oblikovana uresničitev, v kateri naj bi bili očitni humani medčloveški odnosi, seveda gre tudi za upodobitev popolnoma razrušenih razmerij, v obeh primerih se kot možnost ali zanikanje uveljavlja vrednostni vidik.

V članku bomo analizirali etično sporočilo prejemnikov in prejemnic nagrade večernica ter proučili, koliko avtorji uveljavljajo tudi vidike humanizma ali etike nasploh. Pri tem bomo predvidevali, da sta umetniškost in umetniška vrednost teh del potrjeni že s samo podelitvijo nagrade in tega ne bomo posebej problematizirali.

Igor Saksida glede etike v mladinski književnosti meni naslednje: »Če se zgolj vzgoja postavi ob bok totaliteti kot strukturi spoznavnega, etičnega in estetskega v literaturi, se pokaže, da pomeni moralizem ukinitve te totalitete, da je torej precejšnja omejitev spoznavnih sestavin, neredko popolna ukinitve estetskih na račun prevlade etičnih 'izigravanje' bralčevega priča-

kovanja te totalitete, kar je v mladinski književnosti še zlasti škodljivo, saj lahko sprejme, če vzgojna besedila zavzamejo v bralčevi izkušnji prevladujoče mesto, ta redukcionizem kot temeljno določitev literature» (Saksida 1994: 65). Če so etične vrednote del strukture, se lahko ponujajo kot možnost, ne pa kot nujnost in vsiljevanje bralcu. Teoretik sklene, da se mladinska književnost glede na etično razsežnost od nemladinske loči po manjši kompleksnosti razmerja med vrednotami v bralcu in vrednotami zunaj njega (Saksida 1994: 66-67).

Analiza literarnih del, nagrajenih z večernico

Večernica je osrednja slovenska literarna nagrada na področju mladinske književnosti, ki jo podeljujejo najboljšemu mladinskemu literarnemu delu minulega leta. Leta 1996 jo je na pobudo Francija Justa in Ferija Lainščka ustanovila založba Franc-Franc v sodelovanju z revijo Otrok in knjiga, kot pokrovitelj nagrade se jim je pridružilo Časopisno-založniško podjetje Večer (D. Haramija 2012: 37).

Literarna dela, nagrajena z večernico, bomo glede na etično sporočilo uvrstili v naslednje sklope: zlo v absolutni obliki; etično sporočilo, odeto v humor in ironijo; vzgoja mladih v literarni obliki; pravljичni svet, metafizična naravnost in življenjske modrosti ter možnosti etike v nonsensu.

Zlo v absolutni obliki

V problemski sklop literarnih del, ki govorijo o zlu v absolutni obliki, sodijo naslednji mladinski romani: *Princeska z napako* Janje Vidmar, *Ledene magnolije* Marjane Moškrič, *Gimnazijec* Igorja Karlovška in *Distorzija* Dušana Dima.

Mladinski roman *Princeska z napako* (1998) avtorice Janje Vidmar je delo, ki se načrtno skuša obvarovati pred razčustvovanostjo in eksplicitno izraženo dobroto. Na koncu avtorica zapiše, da je tisto, kar je blizu čustvom, nekakšna limonada, toda v delu skoraj ves čas prevladuje etična, tudi čustveno obarvana problematika, očitni so zgroženost in občutek ogroženosti – celo tako strahotna količina zla, da je videti, kot da je dobro neuresničljivo in zlo torej sploh nima nasprotnega pola. Zlo v absolutni obliki je mešanica antijunakinjinega doživljanja, občutenja in spoznanj ter pisateljčine neposredne obsodbe v obliki nazornega pisanja o neizmernem sovraštvu, zlobi, nestrpnosti, poniževanju, razvrednotenju, šovinizmu in rasizmu. Vse to se nanaša tako na odrasle kot najstnike. Ljudje, med katerimi živi dekle Fatima, so polni predsodkov ter nosilci in zagrizeni nadaljevalci okorele tradicionalnosti. Družita jih revščina in spomin na balkansko vojno. Slovenija, v katero so pribežali, sploh ni nikakršna obljubljena dežela, temveč jo begunci občutijo kot splet ogroženosti. Življenje v kleti, kamor se brez uradnega dovoljenja naseli bosanska družina, simbolizira brezizhodnost pribežnikov. Med ljudmi, ki ogrožajo Fatimo, sta samo dve dobri osebi, kar je mogoče ugotoviti šele na koncu romana – profesorica biologije in dekletova stara teta. Torej vendarle ostane drobno upanje o možnosti uresničitve zaupanja, prijateljstva in razumevanja. Te besede pisateljica sicer napiše naravnost, vendar so znotraj grmade zla kar precej neznatne. Profesorica biologije ni dobra samo zaradi lastnih izkušenj, gre za to, zapiše avtorica, da: »Nekateri na tem svetu res kronično bolehajo za dobroto« (J. Vidmar 1998: 158). Pisateljica karikira profesoričino zunanost, prikaže pa tudi meje njene plemenitosti, saj domnevna dobrotnica dekleta v stiski ni pripravljena sprejeti na svoj dom. In tu je še zaljubljenost. Fant je dekle sicer izkoristil, toda njena čustva so to razgaljeno dejstvo odela v poetičnost. Noseča Fatima ima priložnost oditi v tujino, vendar pred odhodom sklene, da se bo vseeno vrnila med ljudi, ki so ji prizadejali zlo. Poglavitno je bilo, da je bilo treba preživeti, in to ji je, ne glede na vse strašne izkušnje, uspelo. Tuje zlo se je prime: tudi sama izvede medvrstniško nasilje, odvzame denar dečkoma pred hišo, krade in laže. Janja Vidmar neposredno

izraža moralno obsodbo krutega in brezobzirnega sveta, v katerem se znajde antijunakinja. Dragica Haramija omeni gonjo, ki se je dvignila proti romanu, potem ko je bil izbran za temeljno besedilo tekmovanja za Cankarjevo nagrado. Med drugim zapiše: »Vsi tisti etični primanjkljaji, na katere v delu kaže Janja Vidmar, so se pokazali tudi v realnem življenju: ksenofobija, diskriminacija, rasizem, nesprejemanje in nerazumevanje drugačnosti« (D. Haramija 2009: 165). Janja Vidmar odpira taubizirane teme na način, ki razkriva moralno razsežnost in odstira družbene probleme, sodi Dragica Haramija ter doda: »Skupni imenovalac vseh literarnih del Janje Vidmar pa je strpnost« (D. Haramija 2012: 336).

Pisateljica Marjana Moškrič v svojem mladinskem romanu *Ledene magnolije* (2002) s prikazom spolnega nasilja nad štirinajstletnim dekletom obravnava tabu temo, se pomakne do samega roba in govori o našem svetu kot edini možnosti, in to svetu, v katerem ljudje postanejo pošasti. Odgovor, zakaj so taki, je zanjo preprost: zlo in nenasitna sla sta že v njih, potem pa se jim ponudi priložnost, da vse to izživijo, ali pa, ne nazadnje, to priložnost poiščejo. V romanu se očim nasilno in vulgarno polasti svoje pastorki. Dekle Lucija je prvoosebna pripovedovalka, ranjena in ubita, odtujena in nesrečna. Ima sicer prijateljici, vendar se zaradi očimovega polaščanja odmakne od njiju. Zlo v romanu izvajajo predvsem moški; le-ti ne marajo žensk, ki mislijo po svoje. Nasilen in podel je tudi mož prijateljčine sestre, vendar pa je zlo tudi to, da dekletova mati ne opazi ali pa noče opaziti hčerinega trpljenja. Mati je po poklicu medicinska sestra, v očeh vseh drugih ljudi prijazna, za hčerko pa tuja, hladna in nedostopna. Šele na koncu, ko se boji obtožbe sokrivde s storilcem, se postavi na hčerino stran. Pot do ponovne povezanosti bo dolga, tako kot bo vse predolgo trajalo, da si bo dekle zacelilo rane. Fant jo čaka in jo brezpogojno ljubi - ljubezen je torej predvidena kot zdravilo za storjeno nasilje. Avtorica omeni vrednote: razumevanje, sprejemanje, dobroto, dajanje, prijaznost, toplino, prijateljstvo, zaupanje, varnost in poslušanje, toda v romanu je očitno, da so skoraj neuresničljive. Zunanje razvrednotenje dekle prenese v svojo

notranjost in ima samo sebe za pokvarjeno in umazano. Tudi v tem romanu gre za preživetje. Lucija dolgo ne more nikomur priznati, kaj se ji dogaja. Prvi, ki se mu odpre, je klošar, fant, ki je propadel zaradi nesrečne ljubezni., zakaj tisti, ki so sami na dnu, lažje razumejo tuje trpljenje. Pisateljica zapiše, da ni lahko biti otrok, ničesar kriv otrok - tak oskrunjeni otrok pomisli tudi na to, da bi odplaval iz vsega tega zla.

Mladinski roman *Gimnazijec* (2005) Igorja Karlovška govori o radikalnem in absolutnem zlu, močnem v svoji pojavnosti. Antijunak Peter je obtožen uboja, vendar se ni zmožen braniti, saj ima težave s komuniciranjem, samotni je, zaprt vase in nemočen. Zunanje zlo prodre vanj, fant ga ponotranji in tudi sam grozi drugim ljudem in jih ogroža. Vse to stori v skrajni stiski, toda tudi njegova dejanja bi bilo težko opravičiti. Če bi zmožni na začetku izreči, kaj se je v resnici zgodilo in da ni zakrivil prijateljeve smrti, bi se vse izteklo drugače. Ne bi mu bilo treba v prevzgojni dom, ki je v romanu prikazan kot neobvladljivo zlo, saj vzgojitelji in pazniki niso kos mladim, ki bi jih morali nadzorovati, predvsem pa vzgajati in prevzgajati ter jih pripraviti za življenje zunaj domskih zidov. Gojenci so drug do drugega kruti in neusmiljeni, njihova dejanja so nad vse brutalna. Skoraj do konca je Karlovškov roman skrajno pesimističen: antijunakova osebna izpoved je videti kot obsodba nehumane družbe. Avtor svoje bralke in bralce per negationem privede do spoznanja, kako bi bilo treba ravnati z mladimi. Pogubno zanje je, če nimajo funkcionalne družine, brez toplega doma so izgubljeni. Zaljubljenost je lahko samo začasen izhod, kajti dekletovi starši ne sprejmejo fanta, na katerega je življenje pritisnilo s tolikšno težo. Za Petra vendarle obstaja izhod, saj je genialen matematik, in tudi njegova mati se bo vrnila iz tujine. Drugi gojenci, ki nimajo posebnih talentov in zunaj nikogar, ki bi čakal nanje in bi jih hotel sprejeti, pa v nasprotju s Petrom nimajo prihodnosti. Njihova pot bo vodila v kriminal, zlo, ki jim je bilo prizadejano, bodo slej ko prej delili drugim. Spravijo se na Petra in ga skoraj ubijejo; nikogar ni, ki bi mu tedaj priskočil na pomoč. Fant je na koncu oproščen, krivde ga opere umirajoči prijatelj, posreči se mu tudi, da spregovori.

Zdaj bo lahko zaživel na novo, toda vprašanje je, kako bo to potekalo, ko pa je tako zelo ranjen. Moral bo zbrati veliko moči, da bo zmogel, saj se nekega dne lahko spet vse sesuje. Intelektualizem je le delna rešitev, kajti ljudje potrebujejo tudi ljubezen, toplino in razumevanje.

Distorzija (2005) je mladinski roman Dušana Dima, delo, napisano z močnim etičnim sporočilom. Najstnik Dejan, imenovan Piksi, je eden izmed izgubljenih mladih ljudi, fant z zagnano željo, da bi uspel kot kitarist in skladatelj moderne (punk rok) glasbe. Živi v družini, v kateri mora prenašati očetovo nerazumevanje in nasilje, tudi med vrstniki ne najde čustvenega zavetja. Mladi so odtujeni drug od drugega in nezaupljivi, med njimi je prepad, ki ga povzroča socialno poreklo, brezno razlik med bogatimi in revnimi. Vse je videti grdo, brezperspektivno in brez možnosti, da bo kadar koli drugače. Junak ima vtis, da je rojen v mesto (Ljubljana), v katerem se vsi pretvarjajo. Ko se skuša reševati z glasbo, naleti na nove in nove ovire, vsaka je bolj neprijetna in umazana od prejšnje. Mladi uživajo alkohol in droge, samoto, bolečino in strah si prizadevajo obvladovati z vulgarizmi, neizrekljivim in zatajevanim ter notranjim monologom in sanjami. Šola je prikazana kot nekaj neprijetnega, nujnega in vsiljenega; v njej mladi nenehno kršijo pravila. Izgubljeni Piksijev starejši brat, ki je pobegnil od vsega hudega, saj ni več zmogel, igra simbolno vlogo, prav tako fantov glasbeni idol Johnny. Na videz popolnoma brezupen položaj avtor razreši z nastopom glasbene skupine. Tako Piksi kot Edi, kriminalčev sin, premagata sama sebe in svoj strah ter dokažeta, da vendarle nista rojena za poraz, o čemer je govorilo besedilo uglasbene pesmi. Rešitev je tudi ljubezen. Piksi vidi v dekletovih očeh neskončno veselje, zaživi drugače in si pridobi moč, da ustvarja glasbo in začuti odgovornost pred ljudmi, ki mu bodo prisluhnili. Ničesar idealnega ne bo, toda vse, kar je bilo videti brezizhodno, se izteče v novo upanje in nekakšno spravljalnost. Čeprav je glasba iluzija, tako rekoč »prekleta iluzija«, se fant ohranja prav z njo. Knjiga je napisana v temačnih tonih. Eksplicitno etično sporočilo govori o tem, da je treba odpreti oči, si dovoliti biti drugačen in svoboden, dihati svoj zrak

in biti samosvoj. Dragica Haramija meni, da najstnik hodi po robu (ne)sprejemljivega, si svoj življenjski pogled šele oblikuje in preizkuša meje, ki mu jih postavljajo odrasli. »Te meje so zgrajene seveda po podobah odraslih, ki pa jim – najbrž velikokrat – umanjka prepotrebne preizpraševanja lastne vesti in odgovornosti« (D. Haramija: 2012: 51).

Etično sporočilo, odeto v humor in ironijo

O etičnem sporočilu, odetem v humor in ironijo, govori jo naslednja dela: pesniška zbirka *Majnice, Fulaste pesmi* Toneta Pavčka, mladinski roman *Lažniva Suzi* Dese Muck, *Luža, Zgodbe za mladino* Matjaža Pikala, mladinski roman *Srebro iz modre špi-lje* Slavka Pregla, pripoved *Eva in Kozel* Majde Koren, mladinski roman *Poletje na okenski polici* Irene Velikonja, pesniška zbirka *Vrane* Ervina Fritza, mladinski roman *Pink* Janje Vidmar, zgodbe *Maščevanje male ostrige* Mateta Dolenca, zgodba *Hektor in zrela hruška* Dima Zupana in mladinski roman *Kot v filmu* Vinka Möderndorferja.

Poglavitno sporočilo pesniške zbirke ***Majnice, Fulaste pesmi*** (1997) Toneta Pavčka je radoživost. Pesnik uveljavlja simboliko sonca – človek gre za soncem in je sam sonce. Etika je podaljšanje filozofskega spoznanja: človek je sam sebi celotno veselje, večnost se preliva skozi slehernega izmed nas, življenje ima neznano nit, v njem je pomembna usoda, zmeraj se rojevajo novo upanje, misel in dan. Fatalizem dopušča tudi možnosti in svobodo. Prav ljubezen naj bi bilo tisto, kar vse osvetljuje in vsemu daje smisel ter je tudi pot v življenje, pot, ki jo je treba najti in pri iskanju biti židane volje. Če si človek kaj močno želi, se vse uresniči in mu je usoda mila. Pavček je pesnik vitalizma, blagega fatalizma, evdajmonizma in optimizma. Vse to je odeto v ironijo, humor, igrivost in lahkotnost. Sin, ki se je pomaknil onkraj, mu pravi: »To ni pesem, to je ena sama ljubezen« (Pavček 1997: 36).

Pisateljica Desa Muck je humanistka. V romanu *Lažniva Suzi* (1997) etično sporočilo ni neposredno, temveč je vpleteno v dogajanje samo, iz katerega ga lahko mlada bralka in bralec izlušči in ga v njem prepoznata, odeto je v humor in ironijo. Desa Muck uveljavlja moralni relativizem. Antijunakinja Suzi ne posluša nasvetov drugih, temveč se odpravi po lastni, včasih ne kdo ve kako moralni poti. Laže za samoohranitev, v svojem ravnanju je dosledna, in to tako zelo, da se na koncu odloči celo za smrt. Ker se ljubezen izjalovi in ker jo drugi razkrinkajo, je taka izbira zanjo edina možnost in hkrati domnevna odrešitev. Kot je v mladinski literaturi običajno, se na koncu vse bolj ali manj zgladi, vendar pa se avtoričin moralni relativizem kaže prav v tem, da je njena antijunakinja pripravljena storiti prav vse, da ohrani lastno svobodo in na koncu spet laže. Morda je šlo v romanu ves čas za tako imenovane nedolžne laži, ki drugim niso škodoval, toda v kot so potisnile samo Suzi. Tudi za otroke je svet namreč lahko trd in neprijazen. Laž je izenačena z bogato domišljijo, izvirnostjo in ustvarjalnostjo, stvari niso lepe same po sebi, izrekanje neresnic jih torej nekoliko popravi in olepša. Avtorica pedagoško delavko najprej prikaže kot pikro in žaljivo, sčasoma pa postaja čedalje bolj dobronamerna in polna razumevanja do vsega tistega, kar mladi počnejo v času, ko niso več otroci, odrasli pa tudi še ne. Učiteljica na predavanju spregovori o dostojanstvu, spoštovanju, ljubezni in medsebojnem zaupanju. Razlogi za antijunakinjino zatekanje v laž so v njeni siloviti želji po sprejetosti, ljubezni in naklonjenosti, ogrožajočem socialnem položaju, strahu in begu iz realnosti. Resnica pride slej ko prej na dan, laž, ki je za Suzi sicer bleščeč svet, jo privede v na videz brezizhoden položaj. Pisateljica pravi, da lažnivcem v življenju ni lahko, saj morajo vložiti ogromno truda, da jih ne dobijo na laži; z laganjem je vse skupaj le premaknjeno v negotovo prihodnost. Suzi nasvetov odraslih ne ponotranji, uči se iz izkušenj ter išče lastno samopodobo in se odloča po svoje. Dragica Haramija uvrsti delo med socialnopsihološke romane, s katerimi doseže mladinska literatura detabuizacijo, se pravi ukvarjanje z alkoholizmom, socialno bedo in izgubo nedolžnosti (D. Haramija 2009: 106).

V ***Luži, Zgodbah za mladino*** (2002) avtor Matjaž Pikalo problematiko zapletenih medčloveških odnosov prikazuje posredno. Napredne ideje in humanost so prignane do skrajnosti. Gre za to, da si elitna skupina v vrtcu pod vplivom in nazorom vzgojiteljev in vzgojiteljic ter staršev prizadeva ohranjati naravo, ne je mesa, uživa samo zdravo hrano in se bori proti nasilju. Preprosta vsakdanjost pa je pogosto drugačna: odrasli niso popolni, kadijo in kričijo nad otroki, dosledni in plemeniti so le včasih. Vzgojiteljica cinično komentira otrokove težave z uriniranjem. Knjiga sporoča, da so tudi v popolnosti razpoke, idealnost je hudo relativna, pretiravanje pa se lahko spremeni v zadrtnost in nestrpnost. Pisanje je humoristično, zato pa je otrokov položaj toliko bolj tragičen. V trenutkih, ko mu uide ali pa se s čim zmoči, si zaželi umreti. Rad bi odšel v nebesa in nesrečnega življenja bi bilo konec. To je etično naravnana knjiga, vendar ne eksplicitno, temveč implicitno. Na koncu si neka mama ogleduje to posebno skupino in je presenečena, da njeni člani zbadajo drug drugega, od vseh velikih pravil se ničesar ne držijo dosledno, svobodni so, nekoliko nenavadni, v marsičem pa čisto običajni ljudje. Pretepanje je prepovedano, a se otroci vseeno stepejo med seboj, fantka Lužo kar naprej žalijo, deklice se prepirajo, prepovedana hrana je na voljo pri babicah in dedkih. Gre za pogled skoz otroške oči, ta pogled je naiven, vendar je v otroškem odkrivanju sveta in medčloveških odnosov tudi veliko modrosti. Sklep knjige se glasi: poglobitno je, da se imamo radi.

Mladinski roman ***Srebro iz modre špilje*** (2003) pisatelja Slavka Pregla z etičnega vidika pomeni optimizem, radoživost in skoraj hvalnico življenja. V njem so opisani dogodki čisto običajnih ljudi, prebujanje ljubezenskih čustev mladostnikov, raziskovalni duh in radovednost. Otočani, starši in arheologi so strpni, medčloveški odnosi so umirjeni, različnost je spoštovana, odrasli so do otrok in najstnikov razumevajoči. Pomembno je, da je dogajanje odeto v humor – duhovite opise, besedne igre in domiselna presenečenja. Delo preveva spoznanje, da je mogoče na vsak življenjski položaj gledati tudi z njegove smešne plati in zaupati, da se bo vse

končalo kar najbolje. Očitna je tudi duhovita personalizacija narave. Na otoku vlada spontan red, med ljudmi je opaziti solidarnost in vzajemnost. Pisatelj pravi, da je največji zaklad življenje, pomembna sta mir in tišina, s sabo je treba vzeti pest sreče. »Stvari se ves čas godijo, samo mi nismo vedno poleg. ... Milijon dogodkov je, kjer se konča drugače. To je vsa filozofija« (Pregl 2003: 215). Dragica Haramija ima roman za avanturistični, zgodbo pa za humorno obarvano in napeto (D. Haramija 2009: 88).

Knjiga Majde Koren *Eva in kozel* (2006), ki jo Dragica Haramija označi za tipično fantastično pripoved (D. Haramija 2012: 85), je sestavljena iz kratkih zgodb, ki govorijo o deklici Evi, drugošolki, in njenem kozlu. Žival se nekega dne pojavi na vratih; kozel bi lahko bil resničen ali pa je samo plišasta igrača; o njegovem resničnem obstoju pričata razgrajanje na balkonu in obiskovanje sosedov v pustnem času. Kozel, ki je večkrat poimenovan stari in neumni kozel, igra tudi simbolno vlogo. Deklica je zgodaj postavljena pred odgovornost: njena mama in oče sta se razšla, oče ima zdaj novo družino, Eva pa mora sama prihajati v stanovanje in biti precej časa brez mamine navzočnosti. Kozel je njena življenjska pomoč in ji torej stoji ob strani, kadar se ji v šoli dogaja kaj neprijetnega, na primer medvrstniško nasilje. Pomaga ji pri domačih nalogah, ji svetuje in jo tudi vzgaja. Odpira ji oči, kadar deklica česa ne razume (Eva je namreč nekoliko počasna), v težkih trenutkih ji je v tolažbo. Gre za drobne stiske in težave, saj je dekličino življenje v glavnem kar urejeno. Mama in učiteljica sta razumevajoči, otroci so razigrani in poredni, včasih tudi malce krivični, toda slej ko prej se sporazumejo med seboj in so spet prijatelji. Knjiga *Eva in kozel* je subtilen prikaz medčloveških odnosov in neznatnih zapletov, ki jih je mogoče razrešiti. Kozla si deklica izmisli v svoji domišljiji in je neke vrste njen drugi jaz, tak, ki prav dobro ve, kako se je treba znati v življenju, premagati samoto in zaplete v razredu ter zatajiti željo, da bi bila mama in oče spet skupaj. Marsičesa kratko malo ni mogoče spremeniti in to spoznanje je del tudi otroškega življenja.

Mladinski roman *Poletje na okenski polici* (2006) pisateljice Irene Velikonja je prikaz odnosov med odrasčajočimi otroki oziroma najstniki in odraslimi. V precejšnji meri gre za zamenjani vlogi: deklica, glavna junakinja, je zelo inteligentna, premišljena, zaprta vase, sprva pasivna, nikoli se ne smeji in je včasih skoraj moralizatorska, učinkuje zelo odraslo, medtem ko je njena mati, ki hčerko zaradi lastne izkušnje prezgodnjega materinstva skuša obvarovati pred vsem, kar v življenju domnevno preži nanjo, precej nezrela, pretirano zaščitniška, neprestano nezadovoljna z življenjem in včasih v svoji vnemi tudi krivična. Hči je sočasno materina napaka in njen življenjski projekt. Vzgojila bo najboljšega otroka in moškemu bo žal, da je odšel od njiju. Deklici zaradi pristranosti in sebičnosti odraslih ni nič prihranjeno; zapira se vase, zagrinja se v molk, njeno komuniciranje je tudi sicer omejeno, medtem ko je notranji svet domišljjsko bogat in pisan. Kar lep čas ji je sleherno uporništvu tuje. Vse to, kar se prezgodaj zreli deklici, že pravi pravcati intelektualki, dogaja, je preveč zanjo, saj je kljub bistrosti in razumnosti skoraj še otrok. Odrasli uresničujejo svojo logiko, v njihovih razmerjih je veliko razpok, nestrpni so in pristranski, vsakič pa prepričani, da vse delajo v dobro otrok. Razkritje, da je bila pretirano moralna mama v preteklosti razigrana in kar preveč sproščena najstnica, ki je svojo hčerko rodila pri devetnajstih letih, je za deklico šokantno. Ali je dotlej živela v laži? Ali pa prikrievanje nečesa ni laž? Na koncu se vse uredi, uresniči se nekakšno ravnotežje. Babica pravi, da človek mora živeti v skladu s svojo naravo. Tudi humor je tisti, ki težavnost in bolečino nekoliko omili in ju napravi manj usodni.

Pesniška zbirka *Vrane* Ervina Fritza (2007) v sebi združuje dvojnost: po eni strani gre za svet vran, po drugi pa so vrane izenačene z ljudmi. Ptičji svet je svoboden in neugnan, ptice se klatijo in trpijo lakoto. Včasih se med seboj spopadejo, drugič iščejo svoj par in so rade v jati, in to tudi take, čisto bele. In nazadnje ostarijo in je vsega konec. Ljudje jih ne marajo, ker so tatice njihovega pridelka, tudi njihova svoboda jim gre na živce. Vranja svoboda je tu in tam izenačena z vzponom vesele anarhije. Klasični vranji slog sta boemska ležernost in aro-

ganca. Nebo je last vran – tam po mili volji pohajkujejo. Na eni strani so torej vrane, na drugi ljudje, toda vrane so vse preveč podobne ljudem, imajo slabe lastnosti in se zaradi svojih nečednosti znajdejo celo na sodišču. Družbena hierarhija, kakršna vlada med ljudmi, je značilna tudi zanje. Tako prvi kot drugi vidik sta odeta v ironijo. Marsikaj se dogaja, celo prelivanje krvi, toda vsega tega po pesnikovem mnenju ni treba jemati kdo ve kako resno. Fritz simpatično ironizira Minattija, Kosovela in Tavčarja. Da ne bi obtičal v preteklosti, napiše še telefonsko sporočilo (sms) vrane današnjega časa, takole s kombinacijo besed in številk ter z okrajšavami, da gre vse bolj hitro. Pesnik je pobudnik moralnega relativizma: prepričan je, da nič na tem svetu ni črno-belo. Pomembno je, kako na stvari gledaš in se pri tem znaš tudi smejati. Če to zmoreš, se marsikatera vrednostna sodba zamaje. Le kak smisel bi imelo negirati svobodo? Celotna anarhija je v določenih obdobjih lahko poživljajoča, smeh in posmehovanje pa ne delata škode, pa če krakajo vrane ali pa se tako oglašajo ljudje.

Mladinski roman *Pink* (2008) pisateljice Janje Vidmar je umetniška stvaritev, ki ima več plasti. Ena izmed njih, ki jo poudarja tudi Dragica Haramija, je avtobiografski vidik, čeprav delo ni napisano v prvi osebi (D. Haramija 2008: 138). Gre za prikaz življenjske poti od otroštva do konca najstništva, odraščanja in dozorevanja glavne junakinje, iskanja same sebe, prizadevanja, da bi obvladovala manjvrednostne občutke zaradi zunanosti in domače revščine. Druga plast so družbene okoliščine, v katere je dekle vpeto, obdobje socialističnega samoupravljanja, pravzaprav časa, ko se je iztekalo življenje predsednika Josipa Broza Tita (1980). Položaj mladih je močno ironiziran. Pisateljica literarno slikovito in dinamično piše o družbenem dogajanju, materini neomajni zavezanosti socialističnim vrednotam in prevladovanju ideoloških vidikov nad odnosom do otroka ter očetovi dvomljivosti, zaliti z alkoholom, ter njegovem garanju za preživetje družine. Mnogi odrasli so predani režimu, otroci na skrivaj občudujejo kapitalizem. Tretja plast je Jancino (tako se junakinja imenuje) prizadevanje, da bi bila podobna drugim mladim, pa čeprav so to zdaj hipiji,

zdaj pankerji in ne nazadnje šminkerji. Rada bi bila opažena kot predmet preučevanja in hkrati zgražanja. V kolektivnem duhu socializma se ji dogaja, da je zaljubljena celo v tri fante hkrati. Pisanje prevevajo humor, ironija in celo sarkazem, pretiravanje je tudi sicer posebnost pisateljičinega sloga. V humor pa vseeno vdira tudi grenkoba, nekaj, kar romanu odvzema nalepko humorističnega dela in povzroča, da pravzaprav gre za tragikomično pisanje. Janca v družinski skupnosti doživlja nasilje in je zato prepričana, da se starši že rodijo krivični. Starša jo telesno kaznujeta (oče celo zelo grobo) za dejanja, ki tega nikakor niso vredna, saj sta prepričana, da ravната v njeno dobro. Janja Vidmar piše per negationem in s tem posredno spodbuja humanost. Res je, da so junakinjina dejanja v marsičem naivna, poniglava in nepremišljena, toda deključ ima vso pravico, da si nekoliko bolj svobodno in sproščeno išče svoj prostor pod soncem. Dragica Haramija ugotavlja, da ima roman *Pink* dva naslovnika – mladostnike in odrasle. Prvi bodo lahko spoznali, kakšen je bil svet brez računalnikov, drugim pa bo knjiga zbudila predvsem nostalgijo, kot jo pač zbudijo spomini (D. Haramija 2010: 138–139).

Zgodbe z naslovom ***Maščevanje male ostrige*** (2010) pisatelja Mateta Dolenca je delo, v katerem so združeni sproščeno in nevsiljivo poučevanje otrok, spodbujanje ohranjanja narave, duhovito izpovedovanje, angažiranost in aktualizacija. Pomembna razsežnost teh zgodb je tudi nonsens, povezan z brezmejno domišljijo. Jezik daje izjemne možnosti: veliko je besednih iger, miselnih obratov, paradoksov in domiselne šaljivosti. Živali govorijo, imajo svoja stališča ter so kritične in posmehljive na račun ljudi. Igrajo svojo naravno vlogo, včasih spregovorijo z ljudmi in jim naravnost povedo, kar jim gre. Seveda je prav pisatelj tisti, ki jih razume in v svoji pisateljski imaginaciji lahko stori karkoli. Na računalniškem ekranu ga čakajo črke, da se bo lahko lotil spletanja novih zgodb. Ves svet ima v mislih in ni mu vseeno, kaj se dogaja na njegovih različnih koncih, težko mu je zaradi porušenih hiš in lačnih otrok. Njegove napovedi prihodnosti niso nič kaj optimistične, resničnost je po njegovem mnenju pogosto bolj fantastična kot

vsaka izmišljaja, dogajajo se neverjetne stvari. Živali morajo prenašati človeško poniglavost - zaradi nasilnega poseganja v naravo se njihova življenjska pot pogosto konča tragično. V očeh živali so ljudje čudni: zagrabi jih nogometna evforija, gradijo plinske terminale, borijo se za oblast in živijo v lažnem razkošju. Čeprav je pisatelj ljubitelj samote, pravi, da je človek navajen biti z drugimi, preveč samote in tišine nista dobri (Dolenc 2010: 13). Avtor je zagovornik svobodnega življenja. V zgodbah so očitni: posebna prizanesljivost do drobne nečimrnosti, kritičnost do uničevanja narave, posmehovanje oblastnikom, obsojanje kapitalističnih brezobzirnežev, ki, kot pravi, nimajo niti glave niti srca in jih zato pri uničevanju narave prav nič ne boli glava. V zgodbah Mateta Dolenca so aluzije, humor, ironija, duhovita in sproščena poučnost, kritičnost, aktualnost in angažiranost v dobrem pomenu besede. Ljudje smo narejeni za oboje – za sonce in dež, za svetlobo in temo, in vse to se izmenjuje v večnem vremenskem slogu. Knjige so reka in ogenj v pisateljevi glavi. Kdor ima knjige, potoček in plamenček, ni sam (Dolenc 2010: 68-70).

Hektor in zrela hruška (2011) Dima Zupana je zgodba, v kateri je prvoosebni pripovedovalec pes Hektor. Dočakal je petnajst let, zdaj se ima za staro ščene. Pisatelj opisuje njegovo staranje, ki je na vso moč podobno človeškemu. Zgodba je subtilna, duhovita in humana v najboljšem pomenu te besede. Med ljudmi in živaljo sta stkani zavezništvo in prijateljstvo. Poglavitno spoznanje, ko na koncu ugasne Hektorjevo življenje, je, da jih je vse življenje tesno držala skupaj ljubezen, ki je pomenila strpnost, spoštovanje, povezanost, zavezništvo in prizanesljivost. Zaradi ljubezni pasjemu gospodarju Štefanu, ki je sicer videti varčen, ni škoda denarja za drago zdravljenje. Za eno izmed dvojčic, ki bo slikarka, je pes navdih, gospodarica Janja ima široko pasjo dušo. Hektor je enakovreden družinski član. Zgodba je več kot sporočilo o sožitju med živalmi in ljudmi, je tudi spoznanje, kako lepo in harmonično je lahko človeško življenje. Pred slabimi lastnostmi tako prvih kot drugih je dobro včasih zamižati, skupaj je mogoče živeti lepo in prijetno, življenje je dragoceno. Kar hitro, vse prehitro, žival (ali človek)

postane zrela hruška in odpade z drevesa. Ta simbolika je posrečena, po svoje pa tudi tragikomična. Hektor, razmišljujoč pes s filozofskimi nagnjenji, za kakršnega se ima sam, govori življenjske modrosti in v mladih bralcih in bralkah vzbuja veselje do življenja. Čeprav rak poskrbi, da gre pes Hektor rakom žvižgat, je zgodba vseeno optimistična in spodbudna. Tako živali kot ljudje so minljivi in tudi zaradi tega je treba življenje preživeti čim bolj intenzivno in v pristni povezanosti.

Knjiga ***Kot v filmu*** Vinka Möderndorferja je, kar zadeva dogajanje, skupek etičnih implicitnih spoznanj, na koncu pa je kot zapis v dnevniku dodana še etika v eksplicitni obliki. Še ne dvanajstleten fant Gašper v zelo kratkem času doživi številne spremembe. Odrasli so tisti, ki svoje obvladanje ali neobvladanje življenja vsilijo otrokom in potem so jim le-ti pač izročeni na milost in nemilost. Avtor ponuja življenje z domišljijo in barvami, strpnost, razumevanje, plemenitost in vživljanje v otrokov položaj. Strokovnjak za barve, Maks, je poosebljena dobrota, biološki oče, ki je vrsto let čakal na svojega sina. Zdaj se odnos med očetom in sinom oblikuje postopoma. Fant se med vrstniki ne znajde najbolje, Maks mu o marsičem odpira oči, med drugim tudi o tem, da sošolka, s katero se Gašper pogovarja samo po skypu, ni prava prijateljica, saj se v šoli ne želi kazati z njim. Gašper ima številne težave – kadar mu je zelo hudo, moči posteljo. Oče, ki ga je občutil kot svojega pravega očeta, si najde novo žensko, s katero kmalu pričakuje otroka, zveza z Gašperjevo materjo se pretrga. Fant vsega tega seveda ne ve in vse doživlja, kot da bi se dogajalo v filmu, njegov lastni film je zelo dinamičen. Treba je verjeti, da so stvari najprej dobre in lepe, šele potem vse drugo, in spoznati, da je svet zanimivejši od dogajanja v filmu. Avtor piše o pristnem življenju v naravi in tesni povezanosti z njo. Maks je dober človek, vegetarijanec, njegova domača žival je svinja Katarina Vélíka, knjige imajo v njegovem življenju veliko vrednost. Gašper se ob njem počuti varnega. Pisatelj sporoča, da morajo odrasli otrokom omogočiti varno zavetje. Najbrž se mora tudi otrokom zgoditi marsikaj neprijetnega, tudi laži in izdaja, da se na koncu vse uredi in pomiri. In ne nazadnje to ni več nikakršen

film, temveč resnično življenje. Na spletu je sicer mogoče najti veliko informacij, bolj zanimive pa so tiste, ki so pridobljene iz izkušenj. Junakovo iskanje resnice, svoje podobe in mesta pod soncem ter njegovo doživljanje razmerja s sošolci in odraslimi sta zavita v neugnan humor.

Vzgoja mladih v literarni obliki

Pripoved *Kaja in njena družina* Polonce Kovač in mladinski roman *Sem punk čarovnica, Debela lezbijka in ne maram vampov* Vladimírja P. Štefaneca oblikujeta problemski sklop vzgoje mladih v literarni obliki v dobrem pomenu besede.

Knjiga ***Kaja in njena družina*** (1999) Polonce Kovač je naravnana poudarjeno etično. Dragica Haramija jo uvrsti med realistične pripovedi (D. Haramija 2012: 108). Gre za prikaz medčloveških odnosov, relacijo med odraslimi in otroki, izročenost in podrejenost otrok odraslim, okoliščine, ki jih le-ti določijo, izberejo ali vsilijo svojim otrokom. Starši se v svojem ravnanju – prepirih in sporih – prav nič ne obvladujejo in svoj konfliktni in nezrel odnos kažejo otrokom. Sporočilo knjige pravi, da se odrasli, ki so tudi starši, hitro razvežejo in zaživijo svoje novo življenje, otroci pa morajo to sprejeti in se sprijazniti z novim položajem. Spodbudne in razumne besede o tem, da bosta mati in oče ohranila starševski vlogi, niso zlahka uresničljive. Mati je v knjigi prikazana kot zanesljiva in resna, morda preveč resna in nagnjena k redu, oče pa kot nezrel in nezanesljiv. Poti nazaj ni več, ločena zakonca ne bosta več prišla skupaj in našla poti drug do drugega. Domnevno popolni materi se zgodi, da deklico premakne z mesta tako, da jo vleče za ušesa. Glasovi v slovenski javnosti, da kakšna klofuta in ena po zadnji plati ni nič posebnega in potemtakem primerno vzgojno sredstvo, nikakor ne potihnejo. Seveda ni tako preprosto, da bi starši, ki si ustvarijo družino, morali za vsako ceno ostati skupaj, toda ko se ločujejo, bi morali potlačiti jezo, skriti užaljenost, prizadetost in sovraštvo ter se obvladati zaradi otrok.

V nasprotju s tem je vse skupaj pogosto samo začarani krog preprirov, nesoglasij, zmerjanja in povzdigovanja glasu. Otroci bodo nekoč zrasli v prav take odrasle, kakršni so njihovi starši.

V mladinskem romanu *Sem punk čarovnica, Debela lezbijka in ne maram vampov* (2014) avtor Vladimir P. Štefanec izraža eksplicitno etiko in z njo v literarni obliki vzgaja mlade bralke in bralce. Delo je napisano v prvi osebi ter je pripoved in izpoved trinajstletne deklice, na črnih straneh pa so z belimi črkami navedena etična spoznanja, med njimi tudi pravila. Roman govori o prizadevanju za boljši in pravičnejši svet, o strpnosti do vsakršne drugačnosti in uresničitvi sanj, prav tako pa tudi o tem, da je realnost pogosto drugačna od lepih idej. Med vrstniki vlada nasilje, do drugačnih in posebnih so kljub mladosti nadvse nestrpni. V vsem tem ima posebno moč glasba. Junakinja Daša se ohranja in rešuje z najljubšo glasbeno skupino, ki je v njenih očeh tako glasbeno kot sporočilno idealna, glasba zanjo ni samo zabava, temveč je izražanje stališč. Njeno življenje dobi smisel, ko se z očetom odpravita na koncert najljubše glasbene skupine na Dunaj. Med njima se utrdi še bolj pristen odnos. Tudi oče je bil nekoč panker in je imel probleme z drugačnostjo, danes pa je postal tak, da zmeraj išče logično razlago, kritičen je do brezdušnih vladarjev sveta in življenj ter ne mara ubijalcev sanj in lažnivcev. Ko na koncertu skupaj začutita glasbo, Daša ve, da se poraja nova svoboda, gre za njeno življenje, v katerem v novi svobodi za očeta morda ne bo več prostora. Za tisto, v kar človek verjame, se je treba boriti. Avtor je kritičen do negativnih pojavov sodobnega sveta, strinja se s pevcem Dašine najljubše glasbene skupine, da je svet bolan stroj. Naravnost je zapisano, da dekle ne mara sprenevedanja, izkoriščanja, vojne, kratenja človekovih pravic, posilstev, predsodkov, vampov, malenkostnosti, nespečnosti, mučenja živali, tistih, ki ne dojemajo umetnosti, verske blaznosti, tega, da ji solijo pamet glede njenega sloga, prav tako ne sebičnosti, diskriminacije, izključevanja in nesprejemanja. Daša se na koncu postavi zase in si med vrstniki pridobi ugled. Bistvo panka naj bi bilo, da so privržencem tuje vse meje in omejitve, ki bi določale, kaj kdo je in kaj ni.

Pravljичni svet, metafizična naravnost in življenjske modrosti

O pravljичnem svetu, metafizični naravnosti in življenjskih modrostih govorijo pravljice **Mislíce** Ferija Lainščka in Cesar in roža Bine Štampe Žmavc.

V **Mislících** (2000) Ferija Lainščka, izvirni literarni obravnavi ljudske motivike, je etično sporočilo očitno. Dragica Haramija pravi, da sodijo *Mislíce* med klasične pravljice (D. Haramija 2012: 127). Avtor izhaja iz modrosti prednikov, ki po njegovem mnenju prečiščena in obrušena postopoma prehaja v kolektivno nezavedno. Junaki prepričujejo s svojimi dejanji. Kar zadeva družbo, se oblast polašča ljudi in je nad vse samovoljna, na koncu pa je za svoje poniževanje in izkoriščanje podložnikov kaznovana. V družbeni hierarhiji vlada očitno nasprotje med bogatimi in revnimi. Moralne vrednote so eksplicitne – avtor se zavzema za poštenost, dobrosrčnost, skromnost, sočutje, ljubezen, svobodo, dobroto in usmiljenje. Zaradi ljubezni so se ljudje pripravljene tudi žrtvovati; kadar je dovolj močna, lahko premaga predsodke in zmaga nad njimi. Gre za humanizem, odet v arhaičnost, pomembni sta skladnost z naravo in odvisnost od nje, med človekom in živaljo vlada prijateljstvo. Preprosti ljudje so premeteni in bistrourni, zaplete je moč razreševati s potrpežljivostjo, včasih pa tudi z zvijačnostjo. Pravljичni svet prinaša in razkriva etična spoznanja in življenjske modrosti. Dragica Haramija zapiše, da imajo pravljice tematski poudarek na milenarizmu, saj so glavne osebe zaradi svoje dobrote in spretnosti na koncu bogato nagrajene (D. Haramija 2012: 128).

Pesnica in pisateljica Bina Štampe Žmavc v pravljicah **Cesar in roža** (2009) ohrani značilnosti klasične pravljice, na primer svet princes in princev, kraljev, kraljic in kraljičin, pravljичnih števil, izenačevanje lepote z dobroto in duhovnega življenja, doda pa jim še nove lastnosti, med njimi izdajo ljubezni, sanjski svet, svet nevarnih, ogrožajočih in skrivnostnih živali ter nekoliko grenki humor. Dragica Haramija meni, da

se avtorica na tematsko-motivni ravni dotika najpomembnejših vprašanj človeškega bivanja, kar je že od nekdaj tudi temelj pravljичnega izročila. – dobrota je nagrajena, zlo pa kaznovano (D. Haramija: 2012: 293-294). Čarovnica simbolizira tatico ljubezni, gosja pastirica pa žensko, ki prevzame mesto odgnane princeze. V eni izmed pravljic je dodan mobilnik, ki ima na ekranu ljubezensko pesem, izpoved pozabljene princeze, ki ji je prevzela mesto prav gosja pastirica. V tem svetu se menjavata dobro in zlo, v pravljici pa seveda mora zmagati dobro. Zanimiva je samorefleksija – car in carična namreč pravljice zapreta v stolp in tam se, ne da bi mogle priti med ljudi, ki so jim namenjene, na vso moč dolgočasijo. Z bršljanovo pomočjo se jim uspe rešiti, toda v stolp se vračajo; tja prihajajo vedno nove. Ljudje potrebujejo pravljice, prav tako pa tudi sanje, ljubezen in hrepenenje. Eksplicitno izražene moralne vrednote so: vztrajnost, skromnost in vzdržljivost. Srečno življenje se za plemenite ljudi nekako spodobi. Kadar gre za to, da je treba rešiti lastnega otroka, je dopustno prelomiti dano besedo. Vsebinsko pravljica je privzdignjena in subtilna. Avtorica piše o gospodarju sanj in duš, o skrivnostnih razsežjih brezčasia, angelih in prastari učenosti, ljubezni onkraj življenja in smrti - pravljice tako dobijo metafizično razsežnost. V pravljичnem svetu je vse mogoče, razbrati je moč življenjske modrosti, očitna je tudi človeška stiska. Dragica Haramija zapiše: »Najpomembnejše spoznanje, ki ga riše pravljичni svet Bine Štampe Žmavc, je občutljivost do soljudi, prijaznost in pristen (človeški) stik« (D. Haramija 2012: 295).

Možnosti etike v nonsensu

Avtor dveh del o nonsensu je pisatelj in pesnik Peter Svetina. Prva, **Ropotarna** (2012), je tipičen primer pisanja te vrste. Ljudje, ki nastopajo v knjigi, so simpatični čudaki, nadvse nenavadne osebe, ki zmorejo vsakovrstne domislice, v glavnem pa so blagi in strpni ter izvirni v svojem absurdnem

početju. Pisateljeva domišljija nima meja. Poleg nenavadnih ljudi pa igrajo svojo vlogo tudi predmeti, pojmi, živali in naravni pojavi. Ker je vse povezano ali pomešano med seboj, pisatelj povzroča zanimive učinke in novo realnost, toda tudi med govorečimi predmeti so ohranjene človeške lastnosti in zmožnosti - predmeti se zaljubljajo, domislijo se vsakršnih pripetljajev in počnejo vse mogoče. Da je ta svet še bolj zabaven, pisatelj uvaja tudi jezikovne in slogovne novosti. Uporablja pisanje telefonskih sporočil in jezik dopisovanja po elektronski pošti, zapolnjuje praznino med besedami ali pa jih napiše kar skupaj, igra se z njimi in premetava črke. Njegova realnost je nova in absolutno svobodna. Svetina namiguje na zgodovinske in politične zablode ter človeško majhnost, zatem duhovito in spravljivo vse uredi in svet kljub ljubkim nesmislom postane urejen, igriv in prijeten. Naključja, presenečenja, obrati in paradoksi imajo svoj poseben smisel in pomen. Pisanje je obarvano s humorjem, avtor po bergsonovsko povezuje telesne značilnosti z moralnimi odločitvami; le-te po svoje učinkujejo tudi tedaj, kadar so negirane. Vrag je na primer naveličan življenja z vragi, saj je tam vse počez, vse razmetano, ponečedeno, osmojeno, sólo vreščanje in vse polito od piva. Da pa bi kdo ocedil kakšno dušo, to pa ne. Je pač estet. Resne in na videz usodne stvari se prevesijo v vsemogočni nonsens.

Tudi knjiga *Kako zorijo ježevci* (2015) istega avtorja sodi v nonsens, v katerem etično sporočilo na videz naj ne bi imelo posebnega pomena. Dragica Haramija omeni, da v le redkih literarnih delih, najpogosteje v nonsensu, književni prostor ni izrazito pomemben (D. Haramija 2015: 279). V Svetinovem pisanju gre za polet domišljije, v katerem je prav vse mogoče, čas in prostor sta relativizirana. Protagonistke so nenavadne in redke eksotične živali, včasih so eno z nesmisлом tudi nekatere domače živali, vse pa imajo izbrana in duhovita imena. Živali in predmeti so poosebljeni, odnosi med njimi so lahkotni, preprosti, sproščeni, prizanesljivi in strpní. Nikoli se ne zgodi nič velikega in usodnega. V svobodi, strpnosti in prizanesljivosti pa je tudi kanec etike. Nihče ni-

komur ne stori nič žalega, med živalmi ni nasilja in prepirov, očitne so toplota, zvedavost, radovednost in prisrčnost. Paradoksi, obrati in presenečenja niso ogrožajoči, vse je umirjeno in spravljivo ter obarvano s smehom in blago ironijo. Oditi je mogoče kamor koli in skoraj vse postoriti. Svet je kratko malo tudi lep.

Spoznanja, dileme in problematizacija

V popisovanju zla v absolutni obliki v nekaterih delih ni razlike med pisanjem za mlade in odrasle, očitna je brezizhodnost, zgodi se celo to, da junak ali antijunak (obeh spolov) zaradi poplave zla sam postane zel in ogrozi šibkejši od sebe. Mladostnik zunanje odklonilne sodbe odraslih ponotranji, moški so bolj zli od žensk, pretepajo otroke in se celo polastijo njihovih teles. Pisanje je nazorno in neposredno, razgaljena je intima, odrasli so brezobzirni in grobi ter nad otroke izvajajo nasilje. Ali gre morda za to, da je otroke in mladostnike treba čim prej seznaniti z grdimi stranmi človeškega življenja, jih ne zavijati v vato in jih pripraviti na slabe stvari? Znana in pogosto argumentirana je trditev, da v mladinski književnosti ne sme biti nedotakljivih tem. Seveda pa bi bilo ustrezno, da bi se mladi bralci in bralke imeli priložnost pogovoriti o teh, tako imenovanih tabu temah. Če so v literaturi eksplicirane, potem v resnici niso več nikakršne nedotakljive vsebine. V prikazovanju grdih strani življenja je v implicitni ali eksplicitni obliki podana tudi kritika družbenih razmer in obsojanje rasizma, nestrpnosti, konservativnosti in ozkosrčnosti. Literarni liki v svojem brezupu pomislijo tudi na samomor.

Če je v skupini, ki opisuje zlo v absolutni obliki, literarizirano sporočilo, kako grd in umazan je naš svet ter ljudje podli in brezobzirni, pa v nasprotju s tem drugo skupino sestavljajo dela, ki spodbujajo humanizem, radoživost in veselje do ži-

vljenja. Posebnost tega pisanja sta humor in blaga ironija. Pomembno je spoznanje, da je mogoče na vsak življenjski položaj gledati tudi z njegove smešne in zabavne strani ter zaupati, da bo konec srečen. Duhovitost in blagi posmeh zamajeta marsikatero vrednostno sodbo. Očitni so: vitalizem, evdajmonizem in optimizem, ljubezen in svoboda sta postavljeni nad vse drugo, ni pa mogoče prezreti tudi tega, da otrokom pogosto ni lahko, saj jih starši obremenjujejo s svojimi problemi in nezrelostjo, vrstniki znajo biti neusmiljeni in neprizanesljivi. Tisti, ki hočejo boljši svet, si morajo pogosto priznati, da so tudi v popolnosti razpoke, idealnost je relativna, pretiravanje pa se lahko spremeni v zadrtnost in nestrpnost. Pomembni sta tudi pristen odnos do narave in prizadevanje, da bi jo ohranili poznejšim rodovom. Minljiva so vsa živa bitja, zato naj bi čas, ki jim je dan, preživljala čim bolj kakovostno.

V nekaterih delih je etika podana kar naravnost, v pravljicah so navedene moralne vrednote, možnosti etike je mogoče odkrivati celo v nonsensu. Gre za to, da je svet lep in da je moč iti kamorkoli. V več knjigah je posebna vrednota tudi glasba – ubrani zvoki ljudi povezujejo, jim pričarajo svobodo, upanje in prepričanje, da lahko izberejo lastno življenjsko pot. Ideal je po navadi zahodna glasbena kultura; amerikanizacija prodira v vse pore našega življenja.

Dela mladinske književnosti imajo po navadi srečen konec, vse skupaj naj bi se ugodno razpletlo. V knjigah, nagrajenih z večernico, je v zvezi s tem treba omeniti relativnost. Meja med nedolžno in usodno lažjo je včasih tanka in komaj opazna, na koncu se pravzaprav ne bo veliko spremenilo. Pogosto je dobrota izražena samo v besedah, ne pa uresničena v dejanjih. Ljudje, h katerim se bo nesrečno dekle vrnilo, bodo prav takšni, pred kakršnimi se je umaknila. Srečen konec je na primer tedaj, kadar se kljub okoliščinam in neprijetnim pripetljajem vsak po svoje trudi, da bi se tisti, ki so si blizu ali pa so se znašli skupaj po naključju, imeli radi. To pa je vsekar veliko.

Sklep

Etika je lahko del mladinske književnosti, in to v implicitni ali eksplicitni obliki, seveda pa je pomembno, da je samo ena izmed sestavin umetniškega dela kot celote in v razmerju do drugih nujnih sestavin, tako estetskih kot spoznavnih. Ne sme se prevesiti v moraliziranje, saj s tem lahko načne notranjo strukturo literarne umetnine.

V književnih delih, nagrajenih z večernico, se zrcali sodobni svet. Poleg etičnega sporočila je očitna naravnost, ki kaže na izrazito pomanjkanje etike in prikazovanje zla v absolutni obliki, vseeno pa je tudi veliko knjig, ki mladim bralkam in bralcem sporočajo, da je življenje lepo in da je dovolj razlogov za radoživost in optimističen pogled v prihodnost.

Viri in literatura

Dragica Haramija, 2009: *Sedem pisav. Opusi sedmih sodobnih slovenskih mladinskih pisateljev*. Maribor: Mariborska knjižnica, revija Otroci in knjiga, Pedagoška fakulteta UM.

— 2012: *Nagrajene pisave: opusi po letu 1991 nagrajenih slovenskih pripovednikov*. Murska Sobota: Franc-Franc (Knjižna zbirka Misel o slovenski besedi).

— 2015: *Vloga živali v mladinski književnosti*. Murska Sobota: Franc-Franc. (Knjižna zbirka Misel o slovenski besedi).

Igor Saksida, 1994: *Mladinska književnost med literarno vedo in književno didaktiko*. Maribor: Obzorja.

— 2005: *Bralni izzivi mladinske književnosti*. Domžale: Izolit, (Zbirka Zretnja/Izolit).

Marija Švajncer, 1995: *Etika I*. Nova Gorica: Educa.

— 2001: *Esej o zlu*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

— 2009: *Človek, življenje in filozofija*. Nova Gorica: Educa, Melior.

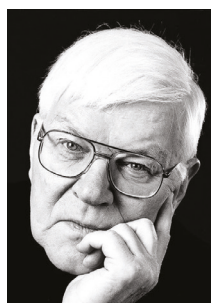

LITERARNA ZGODBA OBČINE RADENCI

8

Verjetno je ni občine v Sloveniji, ki bi ob svojih naravnih, etnografskih umetnostnozgodovinskih idr. znamenitostih ter posebnostih ne mogla pokazati tudi na 'svojega' literata, bodisi da je bil rojen v katerem od občinskih naselij, bodisi da je v njem preživel del življenja ali v občini pustil kakšno drugo sled. Stopnja njegove 'posvojitve' je od občine do občine različna, odvisna od odnosa lokalne skupnosti do njene kulturne dediščine in od njenega kulturnega spomina. Nekatere občine le ob posebnih priložnostih obrišejo prah pozabljanja s svoje literarne dediščine in se literatov spomnijo ob kakšni res zelo okrogli (polstoletni ali stoletni) obletnici njihovega rojstva/smrti, sicer pa jih ne marajo nadlegovati pri večnem počitku in jih ne priklicujejo v spomin živih. So pa tudi občine – in na srečo jih je vse več –, ki svojim možem/ženam peresa postavljajo spominska obeležja, skrbijo za njihovo zapuščino in jo promovirajo ter tako izpričujejo spoštljiv odnos do svoje duhovne dediščine in kulturni ponos. Ali pa jim je avtorjeva literatura celo navdih in izziv za oblikovanje raznolikih sodobnih in živih kulturnih dogodkov, s katerimi njegova sporočila prenašajo v sedanost. Nekatere občine v svoji literarni dediščini prepoznavajo duhovni kapital, ki ga z izgrajevanjem ustrezne infrastrukture (literarni muzeji, lokalne pisateljske poti ...) pretvarjajo v turistično ponudbo in oblikujejo v t. i. kulturni turizem.

Kakor bo mogoče razbrati iz nadaljevanja, Občina Radenci ni ravnodušna do svoje literarne dediščine. Je občina z literarno sedanostjo in preteklostjo. V občinskem središču Radencih prebivata pisateljici **Bea Baboš Logar** (avtorica kratkih zgodb v knjigah *Grlica*, 1997, *Mala ulica*, 2010, *Spominke*, 2013 in prevajalka iz madžarske književnosti) in **Norma Bale** (soavtorica skupinskega romana *Sekstant*, 2002 in avtorica romana *Karamel*, 2013, slikanice *Rdeči balon*, 2005 ter monodrame *Halka*, 2006) in obe dejavno sooblikujeta kulturno življenje v občini ter veliko prispevata k temu, da ima občina poleg slatinske in maratonske zgodbe o treh srcih tudi svojo literarno zgodbo. V drugem poglavju te zgodbe namenjamo pripovedni prostor literatom, katerih živi besedi ne moremo več prisluhniti.

Osrednji lik tega dela zgodbe je **Kajetan Kovič**, ki je v kraju Hrastje Mota v hiši starih staršev med drugo svetovno vojno preživel otroška leta, v sosednjem kraju Vučja vas nekaj časa hodil v šolo, se po vojni s starši preselil v Radence in se tudi potem, ko je že bival v Ljubljani, pogosto vračal v Radence na oddih in po navdih, sodeloval s krajem in mdr. napisal *Zgodbo o Radenski* (2001), po besedilu še do danes nepreseženo monografijo o »čudežni vodi« ter slatinski in zdraviliški dejavnosti, ki sta vzrasli iz tukajšnjih izvirov mineralne vode. Občina Radenci je Kajetana Koviča imenovala za svojega častnega občana (2001) in Osnovno šolo Radenci preimenovala v Osnovno šolo Kajetana Koviča Radenci (2016), hkrati pa jim je njegovo literarno delo tudi navdih, npr. za družinski

festival Mačje mesto, ki ga v občinskem središču prirejajo že tri leta in poleg drugih raznolikih dejavnosti vsebuje tudi literarne ustvarjalne delavnice. Tudi literarno pohodništvo v spomin Kajetanu Koviču jim ni tuje: vsako leto se odrasli in mladi podajo proti Hrastju Moti k »hiši iz stare zaveze«, kakor je Kajetan Kovič v romanu *Pot v Trento* imenoval domačijo svojih prednikov, in s kulturnim programom počastijo spomin na mojstra slovenske pesniške besede in pisatelja, ki je v pravkar omenjenem romanu slikovito in sugestivno opisal kraje in pokrajino med Hrastjem Moto in Kápelo. Iz pripovednih poti, ki jih je v romanu prehodil glavni junak, bi lahko oblikovali svojevrstno občinsko literarno pot, *pot Franca M.*, ki bi – naj sodobni duh projektov in čezmejnega sodelovanja dobi krila – lahko prerasla v internacionalno literarno pot, ki bi iz Hrastja Mote preko Radgone in Celja vodila v Avstrijo vse do Dunaja in nato v Italijo do Trenta ter se nato obrnila nazaj proti Radgoni in se z vmesno postajo v Murski Soboti zaključila v Hrastju Moti.

A ne izpustimo domišljije s povodca in se vrnimo v Radence ter se ustavimo na tamkajšnji železniški postaji. Morda se bo komu zdel naslednji pripovedni segment v naši literarni zgodbi obroben, ampak: kakor velja omenjati, da je leta 1904 na ljubljanski železniški postaji nenačrtovano izstopil Joyce, tam preživel noč in tako postal »del slovenske kulturne zgodbe«, kakor se rado označuje to Joycovo naključno srečanje z Ljubljano, tako velja omeniti tudi to, da je na železniški postaji Slatina-Radenci v letih 1919-1920 služboval **Josip Vandot**. In če spet nekoliko popustimo vajeti domišljiji in napletemo »radensko kulturno zgodbo«: morda se je v urah med prihodi in odhodi vlakov pisatelju misel sprehajala po rodni planinah in je prav v Radencih začel Kekec dobivati prve pripovedne obrise. In še: morda je do pisatelja na postaji kdaj prikoracal vedoželjni 12-letni Leopold Stanek iz sosednje Boračeve in ga je pisatelj s svojimi pripovedmi o gorenjskih vršacih tako navdušil zanje, da se je v zrelih letih zapisal goram in se iz panonskega domačijskega lirika prelevil v pisca planinskih pesmi in planinskih potopisov.

A preusmerimo veter, ki razpira jadra naše domišljije, k dejstvu in se torej napotimo proti jugozahodu, v Boračevo, rojstni kraj pesnika, prevajalca in publicista *Leopolda Staneka* (1908-1976), ki smo ga uvedli v zgodbo. Naselje se blago vzpenjač razteza od železnice, ki razpolavlja Radence, proti obronkom Janževega vrha, zasajenega z vinogradi in sadovnjaki. Mehka pokrajina, njene sončne barve in vonji so močno zaznamovali Stanekovo poezijo, ki sicer izhaja iz izročila slovenske moderne, a se je duhu takrat razširjenega ruralizma avtor približal idealistični novi stvarnosti oz. še natančneje – domačijskemu realizmu. V svoji poeziji izpoveduje intimno povezanost z naravo, zemljo in naravnim ritmom letnih časov, svoje občutje kmečke skupnosti kot harmoničnega občestva, nostalgijo in domotožje po domači pokrajini. Iz tega občutja se rojeva kritični odnos do družbenih anomalij, zlasti do socialnih krivic in narodnostne mlačnosti ter odtujenega in brezčutnega mestnega življenja. Oba izpovedna kroga pa se zlijeta v končno spoznanje o življenjski minljivosti in v zvezi s tem nujnosti sprejemanja končne vrnitve v duhovno prapočelo sveta. Njegova domačijska lirika je prežeta s krajinskimi podobami, barvami in vonji rojstne pokrajine, ob njih vzplamtevajo tako življenjska vznesenost kot nostalgija in šele v stiku z njimi je eksistencialno pomirjen, kot npr. ob brajdah z izabelo v pesmi *Jesensko domotožje*.

*Ko zadiši mi z brajde
presladka izabela,
srce miru ne najde,
ni duša več vesela.*

*Želim si v domačijo,
kjer se sprostijo sile,
kjer jagode zorijo,
nov sok napaja žile.*

*Kjer jagode so zrele
me prvič napojile
in grudi izabele
za vse dni nadojile.*

*Na tujih tleh ni mesta,
kjer hotel bi ostati,
pretrda mi je cesta
pred src zaprtih vrati.*

*Ko zadiši mi z brajde
kjer koli izabela,
srce miru ne najde,
ni duša več vesela.*

*Po domu se ji stoži:
ko se odzove vabi,
veselo zakroži,
trpljenja dni pozabi.*

Tudi v Kajetana Koviča so se podobe panonske pokrajine globoko vtisnile in drobci iz murskih krajinskih pejsažev so bili pogosto snovne niti, iz katerih je tkal razpoloženja in sporočila svojih pesmi. Tudi njemu ni neznana izabela, ta značilna brajdna sorta grozdja, a pesem *Zlati vrt* iz cikla *Bezgove ure* v zbirki *Labrador* zgovorno priča ne le o časovnih, še bolj o slogovnih in izpovednih razdaljah med obema pesnikoma ter o njunih različnih eksistencialnih občutjih.

*Hlad in vlaga pod črno smreko.
Dolga senca čez temno hišo.
Grozd, moder kot sanje.
V zagrnjenih sobah
umirajoči očetje,
kaznovani s sinovi,
ki so ostali na vojskah,
zama knjeni v petje kukavic.*

*Na vrtu žolta ura jeseni
in pod jopami
tople prsi deklet,
ko ležejo vodoravno
pod radovednost dečkov
in ko nad njimi, modra kot smrt,
zori izabela.*

A da bi lahko nadaljevali našo literarno zgodbo, moramo zapustiti Boračevo in se povzpeti proti grebenom vinorodnih bregov med Janževim vrhom in Kápelo. Sedaj že nekoliko bolj strma pot nas pripelje v Rádinski Vrh (danes Radenski Vrh), kjer je bil rojen pesnik in mladinski pisatelj **Josip Freuensfeld** (1861-1893). Njegove prve literarne objave segajo v leto 1884, ko so mu v Ljubljanskem zvonu natisnili nekaj lirskih in epskih pesmi. Tudi pozneje je največ sodeloval s to književno revijo in v njej objavil večino svoje poezije. Izbor objavljenih pesmi in neobjavljenih iz zapuščine je leta 1905 izšel v posthumni pesniški zbirki *Zvezde ugašajo*. Pisal je ljubezenske, osebnoizpovedne in domovinske pesmi. Zgodnejšim se pozna vpliv Stritarjevega svetobolja, na gosto so pretkane s sentimentalizmom in življenjskim pesimizmom, misel o minljivosti v njih zasenči vsa druga občutja in razpoloženja, tako npr. tudi v peti pesmi cikla Drobne pesmi (Ljubljani zvon, 1885):

*/.../ Gledam novo to življenje,
ki mi vstajaš iz zemljé;
oj, zelenje, oj, zelenje,
siliš mi v okó solzé!*

*Danes zrem lepote tvoje,
jutri ni jim več sledú.
isto je življenje moje!...
oj čemú pač to, čemú?...*

Potem ko se je med dodatnim poklicnim izobraževanjem (bil je učitelj) na Dunaju seznanil z literarnimi tokovi fine de siècle, je v svojo poezijo prevzel nekaj novih literarnih spodbud, tako da je na panonsko pokrajino kdaj pa kdaj pogledal že tudi z impresionističnim očesom in za njenimi čutno oprijemljivi obrisi nasluteval simbolne razsežnosti.

Kot mladinski pisatelj je Freuensfeld nastopil 1885. leta, ko je pod psevdonimom Miljenko Devojan pri Ivanu Krajcu v Novem mestu izdal 90 strani obsegajočo knjižico *Mladini* z dvema pesmima in šestimi mladinskimi pripovedmi. Po daljšem premoru je nato ponovno objavil pravljice in povesti v 43. in 45. zvezku Slovenskih večernic (1889, 1891), sklepno dejanje njegovega pisateljstva za otroke in mlade pa je 87-stranska knjižica *Venček pravljic in pripovedk*, ki jo je izdal v samozaložbi 1892. leta. V svojem pisanju za otroke in mlade je Freuensfeld po eni strani zapisovalec in prirejevalec ljudskih pravljic in pripovedk, po drugi pa izvirni pripovedovalec krajših zgodb. 'Njegovo' pravljico *Zdravilno jabolko* je založba Mladinska knjiga izdala v lično ilustrirani knjigi leta 1979 in nato 1985 še drugo izdajo, seveda jezikovno prilagojeno sodobnemu času in tudi takratnim političnim razmeram (izpuščen je tisti del 'izvirnika', ki govori o tem, da je kralj na smrtni postelji prejel zakramente). Kar pa zadeva Freuensfeldova izvirna mladinska dela, se jim pozna, da jih je pisala roka učitelja, ki je z njimi želel predvsem vzgajati. Versko-moralna in vzgojno-poučna poanta sta tista usmerjevalca, ki določata pripovedni potek njegovih mladinskih zgodb.

Le še dober poldrugi kilometer nas loči do konca naše literarne zgodbe. Po razgledni cesti se bomo povzpeli še na Kápelo, kamor je v zadnji tretjini 19. stoletja prišla iz Brežic mati petih otrok, med katerimi je bila tudi poznejša pesnica **Ljudmila Poljanec** (1874-1948). Po moževi/očetovi smrti je družina na Kápeli našla novi dom, tu je Ljudmila živela od 4. leta starosti naprej, obiskovala ljudsko šolo in kasneje v bližnji Radgoni dekleško šolo. Njeni biografi vedo povedati, da ji je mati namenila vlogo bodoče skrbnice družinskega ognjišča (gospodinje), vendar ta vloga ni bila zanjo in je v njej zdržala

le do svojega 19. leta. Takrat je odšla 'v svet' in se po šolanju v Mariboru in Ljubljani vrnila na Kápelo kot učiteljica ter tu poučevala v letih 1899-1920. Vmes se je študijsko izpopolnjevala na dunajski univerzi, leta 1920 opravila strokovni izpit za poučevanje na meščanski šoli in dobila mesto učiteljice na dekliški meščanski šoli v Mariboru ter na njej poučevala do upokojitve leta 1927, po upokojitvi pa se je dejavno vključila v tamkajšnje kulturno življenje. Leta 1942 se je vrnila na družinsko posestvo na Kápeli ter tu »v pozabljenosti in samoti« (Živana Safran) preživela zadnja leta življenja.

Prve pesmi je leta 1897 objavila v Slovenki, pesniški talent svoje učiteljice v ljubljanskem Marijanišču (tu je Ljudmila dobila prvo učiteljsko službo) je prepoznal tudi Frančišek Lampe in jo povabil k Domu in svetu, ki ga je urejal. Kasneje je objavljala še v Slovanu in ljubljanskem zvonu ter postala literarna varovanka Antona Aškerc. Poznavalci njunega življenja niso prezrli, da so mentorja in njegovo pesniško 'pripravnico' povezovala ne samo literarna vprašanja, ampak tudi ljubezenska čustva, ki pa niso prerasla v trajnejšo zvezo. Po mnenju enih zato, ker je pred njo okleval Aškerc zaradi razlike v letih, po mnenju drugih zato, ker ga je Ljudmila zavrnila. Za našo zgodbo res ni ključnega pomena, kdo je vodil niti te ljubezenske peripetije iz slovenske literarne preteklosti, morda preprosto »nesta bila za fküper«, kot bi rekli na Kápeli. Lahko pa za popestritev zgodbe dodamo, da se je Ljudmila družila z nekaj eminentnimi možmi iz slovenske kulturne srenje, prejela nekaj dobrih ženitnih ponudb (karkoli že to pomeni), a se je odločila za samski stan.

Aškerc je Ljudmilo, pač po svojih literarnih nazorih in poetiki, spodbujal k pesmim širšega tematskega zamaha, v katerih bi poleg osebne izpovedi odsevala še družbena in socialna podoba časa, a ona je tudi v pesniški zbirki *Poezije*, ki jo je leta 1906 izdala pri založniku Lavoslavu Schwentnerju, ostala izpovedovalka osebne intime in povezanosti z naravo. Ob pesmih o naravi, v katerih se z impresionističnimi potezami in odprtostjo vseh čutov vrašča v pokrajino in njeno rastlinstvo, je nosilni

tematski steber njene poezije ljubezenska lirika. V njej izpoveduje predvsem erotično neizživetost, ljubezensko hrepenenje in razočaranje. A bolj kot erupcija ljubezenskega čustvovanja in pričakovanja je za njeno liriko značilno umirjeno in trpno hrepenenje, tudi v ciklu šestih pesmi z naslovom *Baronesi Sonji*, v katerem je izpisala prve lezbične verze v slovenski poeziji.

V

*Ti hodiš v parku ...
Za tabo pogledi plavajo
in mladi in stari
zamišljeni tavajo ...*

*Za tabo devojke
se plaho ozirajo,
o tvoji sladki lepoti
v zavisti umirajo. –*

*In jaz? Ukradla skrivaj
oči sem tvojih smehljaj
in za pokoro presladko
nosim ga v duši zdaj. –*

VI

*Tvoje ustnice
nageljček rdeč,
kogar poljubijo –
Bog mu dal tisoč sreč!*

*Tvoje oči so
vijolice,
kogar pogledajo,
so mu trnjolice ...*

*Trnjolica ti
zlatolasa,
ti mladenka
vitkostasa ...*

*Kaj nisi ranila
marsikoga? –
Ah, to je v srcu
bolest in nadloga!*

*In marsikomu
in marsikje –
v ljubezni za tabo
bije srce ...*

Ljudmila Poljanec je pisala tudi za otroke in mlade. Pesmi zanje je objavljala v Angelčku in Zvončku, leta 1923 pa je v samozaložbi izdala mladinsko božično igro *Pot k domu* ter vanjo vtkala tudi domovinsko in socialno tematiko: »Lipa tiha sanjajoča, / veje zgane šepetaje: 'Tam za sinjimi gorami / se rodil je mladi dan! / In vsi narodi teptani / vstajajo, gredo čez plan! / Z lovor venci so oviti, / zmage meč krepi jim dlan, / in v pomladi solčnem sviti / gre med narode - Slovan!'«. Igro so veliko uprizarjali, mdr. v Mariboru, Ljutomeru, po Prekmurju in Mežiški dolini. Leta 1926 so izšle še njene mladinske knjižice *Zmeraj radostni veseli*, *Na domačem dvorišču*, *Naše domače živali* in *Knjiga s podobami za mladino*, njen opus pa zaključujejo lirizirano dramsko besedilo *Orač na Topoli* in tri lirsko-dramske slike z naslovom *Mati* (1930). Ljudmila Poljanec je tudi avtorica več ponarodelih pesmi, npr. Ko so fantje proti vasi šli in Tam na vrtni gredi.

Lahko bi se sedaj spustili nazaj proti Radencem in Hrastju Moti ter popotovanje po naši literarni zgodbi zaključili tam, kjer smo ga začeli. A ostanimo na Kápeli in se prepustimo razgledom z najvišjega vrha Radgonsko-Kapelskih gor, kot so se jim nekoč prepuščali junaki naše zgodbe: razgledom proti Muri in čez njo na prekmursko Goričko, proti Radgoni in čez na avstrijsko stran do zgornještajerskih hribov proti Gradcu, na južno stran proti Ljutomersko-Ormoškim goricam in Bočkemu pogorju, na vzhod proti Ljutomeru in hrvaškemu Medmurju ... Prepustimo se magiji pogleda v daljavo, ki svobodno

plava čez naravne ovire in človeške meje; čarovniji, ki slika odblesk Blatnega jezera na vzhodnem nebu in silhueto Julijcev v zahodnem morju; čaru, ki daje moč, da to, kar je zajel pogled in vsrkala duša, zapišemo, kajti, kot je dejal Kajetan Kovič: *»... zapisano je edino, kar lahko zadrži vsaj senco minevajočega, ki samo sicer izginja, a hkrati s prestopanjem v legendo utrjuje podlago prihodnjega.«* In pri tem še dodal: *»Ko se spominjamo prednikov in si sposojamo njihovo izročilo, je v spominu tudi nekaj prošnje, da potomci ne bi pozabili nas, ki skušamo biti po najboljših močeh in v obsegu svojega obzorja poroki njihovega bivanja.«*

Franci Just

PODPORNIKI
Očesa besede 2017

Mestna občina
MURSKA SOBOTA

VEČER

Argo